

**ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТӨСВИЙН ГАДУУРХ (ТУСГАЙ) САНГУУДЫН ҮЙЛ
АЖИЛЛАГААНЫ ТАЛААРХ ГАДААДЫН ЗАРИМ ОРНЫ ТУРШЛАГА:
ЭРҮҮЛ МЭНД, БОЛОВСРОЛ, ХАРИЛЦАА ХОЛБОО,
БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ ЧИГЛЭЛИЙН САНГУУД**

(Харьцуулсан судалгаа)

*Ц.Норовдондог (Ph.D.), Э.Дашзэвэг,
Ц.Ариунаа, Р.Нургүл, С.Золжаргал*

АГУУЛГА

УДИРТГАЛ

ХУРААНГУЙ

НЭГ. ЗАРИМ ОРНЫ ЭРҮҮЛ МЭНД, БОЛОВСРОЛ, ХАРИЛЦАА ХОЛБОО,
БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ ЧИГЛЭЛЭЭРХ ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТУСГАЙ САНГУУД:

- 1.1. АНЭУ-ын Мэдээлэл, харилцаа холбооны технологийн сан
- 1.2. Казахстан Улсын нийгмийн эрүүл мэндийн даатгалын сан
- 1.3. Австрали Улсын ирээдүйн ган гачигтай тэмцэх сан
- 1.4. Япон Улсын боловсролын зээлийн сан

АШИГЛАСАН ЭХ СУРВАЛЖ

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

УДИРТГАЛ

Улсын Их Хурлын гишүүний захиалгын дагуу “Засгийн газрын төсвийн гадуурх тусгай сангуудын үйл ажиллагааны талаарх гадаадын зарим орны туршлага: эрүүл мэнд, боловсрол, харилцаа холбоо, байгаль орчны чиглэлийн сангууд” сэдэвт судалгааны ажлыг Парламентын судалгаа, сургалтын хүрээлэнд гүйцэтгэлээ.

Судалгааны зорилго: Судалгааны захиалгын дагуу эрүүл мэнд, боловсрол, харилцаа холбоо, байгаль орчны чиглэлийн Засгийн газрын төсвийн гадуурх сангуудын үйл ажиллагаа, эрх зүйн зохицуулалтыг харьцуулан судлах.

Судалгааны хамрах хүрээ: Захиалагчийн хүсэлтээр өмнө нь энэ сэдвийн хүрээнд судалгааны ажлыг гүйцэтгэн хүргүүлсэн (СТ-23/209 дугаартай) бөгөөд захиалагчаас эрүүл мэнд, боловсрол, харилцаа холбоо, байгаль орчны чиглэлийн Засгийн газрын тусгай сангуудын туршлагыг хууль эрх зүйн орчны хүрээнд судлуулах нэмэлт захиалга ирүүлсний дагуу энэхүү судалгааны ажлыг гүйцэтгэв. Энэхүү судалгаанд өмнөх судалгаанд авагдсан Бүгд Найрамдах Казахстан Улс (Казахстан), Австрали, Япон зэрэг орнуудыг хамруулсан ба нэмэлтээр Арабын Нэгдсэн Эмират Улс (АНЭУ)-ыг хамруулав. Сэдвийн хүрээнд дараах асуудлуудыг хамруулан холбогдох эрх зүйн орчны хүрээнд судалгааны ажлыг гүйцэтгэлээ. Үүнд:

- Засгийн газрын төсвийн гадуурх сангуудын эрх зүйн зохицуулалт;
- Сангийн удирдлага, зохион байгуулалт;
- Санг бүрдүүлэх орлогын эх үүсвэр;
- Хөрөнгө оруулалтын стратеги;
- Сангийн зарцуулалт, түүнд тавигдах хяналт, ил тод байдал.

Мөн холбогдох ном, товхимол, судалгаа, шинжилгээний материалууд, Эдийн засгийн хамтын ажиллагаа, хөгжлийн байгууллага (ЭЗХАХБ буюу OECD) Олон улсын валютын сан (ОУВС) зэрэг олон улсын байгууллагуудаас гаргасан судалгаа, дүн шинжилгээний тайлан болон холбогдох бусад мэдээллийн эх сурвалжуудыг ашиглав.

Судалгааны бүтэц: Судалгаа нь хураангуй болон үндсэн хэсэгтэй. Үндсэн хэсэгт, Судалгаанд авагдсан орнуудын эрүүл мэнд, боловсрол, харилцаа холбоо, байгаль орчны чиглэлээрх Засгийн газрын тусгай сангуудын үйл ажиллагаа, эрх зүйн зохицуулалттай холбоотой туршлага, эрх зүйн зохицуулалтын талаарх мэдээллийг оруулсан болно.

Түлхүүр үг: *Засгийн газрын сан, Засгийн газрын тусгай сан, төсвийн гадуурх сан*

Keywords: *Government funds, Government Special Funds, Extrabudgetary funds*

СУДАЛГААНЫ ХУРААНГУЙ

Энэхүү судалгаа нь зөвхөн захиалагчаас ирүүлсэн нэмэлт тодруулгын хүрээнд хийгдсэн тул Засгийн газрын төсвийн гадуурх сан буюу тусгай сангийн тухай ойлголт, тодорхойлолт, агуулга, шинж чанар, тэдгээрийн ангилал, төрөл гэх зэрэг онол арга зүйн мэдээллийг оруулаагүй. (СТ-23/209 дугаартай харьцуулсан судалгаанаас нарийвчлан үзэх боломжтой).

Судалгаанд авагдсан Арабын Нэгдсэн Эмират Улс (АНЭУ), Казахстан, Австрали, Япон улсуудын туршлагаас үзэхэд, эдгээр орнуудад эрүүл мэнд, боловсрол, харилцаа холбоо, байгаль орчны чиглэлийн Засгийн газрын тусгай сангийн эрх зүйн орчныг бүрдүүлэхдээ сангийн зорилго, эрх зүйн статус, санхүүгийн эх үүсвэр, зарцуулалт, удирдлага, зохион байгуулалт, хариуцлагатай, ил тод байдал зэрэг асуудлуудыг холбогдох хууль тогтоомжийн хүрээнд нийтлэг байдлаар зохицуулсан байх ба эдгээр сангуудын үр ашиг, үйл ажиллагааны үр нөлөөг дээшлүүлэх зорилгын хүрээнд хууль, эрх зүйн орчныг тодорхой байдлаар бүрдүүлэн ажиллаж байгаа нь ажиглагдаж байна. /Судалгааны харьцуулалтыг хүснэгт 1-ээс үзнэ үү/

Судалгаанаас үзэхэд, эдгээр 4 улсын нэр бүхий судалгаанд авагдсан 4 сангийн 2 нь бие даасан тусгай хуулиар үйл ажиллагаа нь зохицуулагддаг бол нөгөө 2 нь хууль тогтоомжийн бусад акт (дүрэм, журам)-аар зохицуулагддаг байна. Мөн бүтэц, зохион байгуулалтын хувьд 2 нь бүрэн бие даасан статустай байгаа бол 2 нь бусад томоохон сангийн бүрэлдэхүүн хэсэг буюу дэд сан хэлбэртэйгээр ажилладаг байна.

Судалгаанд авагдсан сангуудын үйл ажиллагаа, эрх зүйн орчны хүрээний зарим онцлох туршлагыг тоймлон авч үзвэл:

Арабын Нэгдсэн Эмират Улс (АНЭУ)-ын **Мэдээлэл, харилцаа холбооны технологийн сан** (МХХТС) нь тус улсын газрын тосны орлогоос хараат байдлыг багасгах, эдийн засгийг төрөлжүүлэх алсын хараат стратегийн бодлого, зорилтуудын хүрээнд байгуулагдсан сан юм. Улсынхаа мэдээлэл, харилцаа холбооны салбарыг дэлхийд тэргүүлэх байр суурьтай, өрсөлдөх чадвартай болгон бэхжүүлэх, цаашдын хөгжлийг хангах үндсэн зорилготой.

Сангийн үйл ажиллагаа нь 1-рт, салбарын хүний нөөцийг бэлтгэх, чадварлаг, авьяаслаг боловсон хүчнүүдийг бэлтгэх, давтан сургах, дадлагажуулан мэргэшүүлэх; 2-рт, мэдээлэл, харилцаа холбооны чиглэлийн судалгаа, хөгжүүлэлтийг төрөл бүрээр дэмжих туслах, энэ чиглэлийн гарааны бизнесүүдийг бойжуулах; 3-рт, мэдээллийн технологийн дэд бүтэц, үйлчилгээг орон даяар өргөн ашиглах боломжийг

олгох, энэ хүрээнд хот, хөдөөгийн цахим ялгааг арилгахад чиглэсэн үндэсний хэмжээний төсөл, хөтөлбөр хэрэгжүүлэх, санхүүжүүлэх гэсэн үндсэн 3 чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулж байна.

МХХТС нь статусын хувьд Харилцаа холбоо, цахим засаглалыг зохицуулах газар (TDRA)-ын харьяанд үйл ажиллагаа явуулдаг, захиргаа, санхүүгийн хувьд бие даасан байгууллага юм. Харилцаа холбоо, цахим засаглалыг зохицуулах газар (TDRA)-ын Захирлуудын зөвлөлийн дэргэд тус сангийн Удирдах зөвлөл ажилладаг. Удирдах зөвлөл нь сангийн үйл ажиллагааг ерөнхийд нь удирдан чиглүүлэх бөгөөд бүрэлдэхүүний хувьд зөвлөлийн дарга болон 6 гишүүнээс бүрддэг. УЗ-ийн гишүүдийг Харилцаа холбооны салбарын хяналтын дээд хорооноос томилдог. Сангийн өдөр тутмын удирдлагыг Удирдах зөвлөлөөс баталсан бодлого, чиглэлийн хүрээнд Гүйцэтгэх захирал хэрэгжүүлдэг байна.

Энэхүү сан нь 100 хувь улсын төсөв, түүн дотроо нефтийн бүтээгдэхүүний орлогоос санхүүждэг бөгөөд боловсрол (хүний нөөц бэлтгэх), судалгаа, хөгжүүлэлт (R&D), инкубац /бойжуулах/, үндэсний хэмжээний төсөл, хөтөлбөр хэрэгжүүлэх зэрэг чиглэлээр тусламж, тэтгэмж, нөхөн олговор зэрэг санхүүгийн дэмжлэг туслалцаа үзүүлэхэд сангийн зарцуулалтын бодлого чиглэгддэг байна.

Тус сан нь Харилцаа холбооны салбарын хяналтын дээд хороо болон Харилцаа холбоо, цахим засаглалыг зохицуулах газарт үйл ажиллагаа хариуцан тайлагнадаг бөгөөд сангийн хөрөнгө оруулалтыг тогтмол, тасралтгүй хянах тогтолцоо бүрдсэн.

Бүгд Найрамдах Казахстан Улс (Казахстан)-ын Нийгмийн эрүүл мэндийн даатгалын сан (НЭМДС) нь ашгийн бус хувьцаат компанийн хэлбэртэй байх бөгөөд Засгийн газрын “Нийгмийн эрүүл мэндийн даатгалын сан байгуулах тухай” 2016 оны 07 дугаар сарын 01-ний өдрийн 389 дүгээр тогтоолын дагуу байгуулагдсан. Сангийн хувьцааг Казахстаны Засгийн газар 100% эзэмших бөгөөд Засгийн газрын төлөөллийг Эрүүл мэндийн яам хэрэгжүүлдэг. Сангийн үйл ажиллагааг зохицуулдаг эрх зүйн гол акт нь **Албан журмын нийгмийн эрүүл мэндийн даатгалын тухай хууль болон “Нийгмийн эрүүл мэндийн даатгалын сан” ашгийн бус хувьцаат компанийн дүрэм** байна. НЭМДС үйл ажиллагаагаа явуулахдаа эрсдэлийн удирдлагыг хэрэгжүүлэх тогтолцоог бүрдүүлж, хөндлөнгийн буюу гадаад аудит, мөн дотоод аудитын хяналтын системийг нэвтрүүлсэн. Сангийн хөрөнгө оруулалтын гол стратеги нь сангийн хуримтлал буюу мөнгөн хөрөнгийг хөрөнгө оруулалтын найдвартай хэрэгслүүдэд төрөлжүүлэн байршуулах, эрсдэлийн менежментийг зөв зүйтэй хэрэгжүүлэхэд чиглэгдэнэ. Тухайлбал, эрсдэлийг бууруулахын тулд хөрөнгө оруулалтыг янз бүрийн хөрөнгийн ангилалд (хувьцаа, бонд, үл хөдлөх хөрөнгө гэх мэт)

хуваарилах ба төрөлжүүлсэн багц нь сангийн хөрөнгөнд ямарваа нэгэн эрсдэл учирсан тохиолдолд хөрөнгө оруулалтын алдагдлыг бууруулахад тусалдаг.

Сангийн орлогын эх үүсвэр нь улсын төсвийн шилжүүлэг, шимтгэл, тэдгээрийг хугацаандаа төлөөгүйн улмаас ногдуулсан торгууль, хөрөнгө оруулалтын орлого болон хуулиар хориглоогүй бусад орлогын эх үүсвэрээс бүрдэнэ. Сангийн зарцуулалт нь албан журмын нийгмийн эрүүл мэндийн даатгалын тогтолцоонд хамрагдаж байгаа эрүүл мэндийн байгууллагуудын үйлчилгээний төлбөрийг санхүүжүүлэх, Казахстан Улсын Засгийн газраас тогтоосон санхүүгийн хэрэгслүүдэд байршуулахад чиглэгдэнэ.

Австрали Улсын Ирээдүйн ган гачигтай тэмцэх сан нь алслагдсан бүс нутгийн иргэд, тариаланчдад учирч болзошгүй ган гачгаас хамгаалах, эрсдэл гарсан тохиолдолд хохирлыг барагдуулах, нөхөн сэргээх санхүүгийн тогтвортой эх үүсвэрийг бүрдүүлэх зорилготой сан юм. Тус сан нь ган гачгийг тэсвэрлэх, түүнтэй тэмцэх, бэлэн байдлыг хангах Засгийн газрын төлөвлөгөөний нэг хэсэг нь болдог. Ган гачигт тэсвэртэй байдлыг бий болгох сүлжээ хөтөлбөр нь тус сангийн үндсэн хөтөлбөрүүдийн нэг бөгөөд олон нийтийн сүлжээ, дэмжлэг, оролцоог бэхжүүлэх зорилготой. Тус сан нь Австралийн Ирээдүй сан (Australia Future Fund) хэмээх томоохон сангийн нэг бүрэлдэхүүн хэсэг бөгөөд энэ нь Засгийн газраас байгуулсан бие даасан баялгийн сан юм.

Австралийн Ирээдүй сангийн дэд сан болохын хувьд уг санг удирдах дээд байгууллага нь Ирээдүй сангийн Удирдах зөвлөл байна. Сангийн гүйцэтгэх удирдлагыг Сангийн менежментийн газар хэрэгжүүлэх бөгөөд тус газрыг гүйцэтгэх захирал (CEO) удирдана. Мөн шинээр хэрэгжүүлэх аливаа төсөл, хөтөлбөрүүд нь Ганд тэсвэртэй байдлын санхүүжилтийн төлөвлөгөөтэй нийцэж буй эсэхэд дүгнэлт гаргах, хараат бус зөвлөгөө өгөх үүрэг бүхий Зөвлөлдөх хороог сан дэргэдээ ажиллуулдаг байна.

Сангийн хөрөнгө оруулалтын гүйцэтгэлийн тайланг улирал тутам Ирээдүй сангийн цахим хуудсанд олон нийтэд нээлттэй байршуулна. Уг сан нь Ирээдүй сан, Анагаахын судалгааны ирээдүйн сан, Абориген ба Торресийн арлын газар, Далайн ирээдүйн сан зэрэг бусад дэд сангуудтай үйл ажиллагаагаа уялдуулан явуулж, багцын хөрөнгийн ангилал болон бодит өгөөжийн талаарх мэдээллийг тайландаа тусгадаг. Төрийн засаглал, гүйцэтгэл, хариуцлагын тухай хуульд заасны дагуу Ирээдүй сангийн удирдах зөвлөл нь жилийн тайлангаа аудитаар баталгаажуулан гаргана. Жилийн тайланг Удирдах зөвлөл салбар хариуцсан сайдад бэлтгэн өгөх ба сайд жил бүрийн 10 дугаар сард парламентад өргөн мэдүүлж, Ирээдүй сангийн хөрөнгө оруулалт, гүйцэтгэл, үйл ажиллагааг парламентад тайлагнадаг.

Тус сан нь Австралийн Ирээдүй сангийн дэд сан тул Сангийн хөрөнгөнөөс Удирдах зөвлөлийн хуваарилсан ёсоор санхүүждэг байна. Ирээдүйн ган гачигтай тэмцэх сангийн хөрөнгө оруулалтын чиглэлийг салбар хариуцсан сайд парламентад өргөн барьж батлуулдаг бөгөөд олон улсын сайн туршлагад нийцүүлсэн, урт хугацаанд өндөр үр өгөөж өгөхүйц төсөл, арга хэмжээг санхүүжүүлэхийг эрмэлздэг байна.

Япон улсын Боловсролын зээлийн төрийн сан (Боловсролын зээлийн батлан даалтын сан) нь айл өрхүүдээс боловсролд гаргаж буй зардлын ачааллыг бууруулах, хүүхдүүдийг сурч боловсрох тэгш боломжоор хангах, улмаар өсвөр үе, залуу үеийнхний бие бялдрын болон оюун санааны хөгжил, авьяас чадвар, ирээдүйн ахиц дэвшилд нь дэмжлэг үзүүлэх зорилготой.

Японы Санхүүгийн корпорацаас ард түмний амьжиргааг дэмжихэд чиглэн олгодог хөнгөлөлттэй зээлийн нэг төрөл нь боловсролын зээл, батлан даалт юм. Тус Санхүүгийн корпорацын хувьцааг Засгийн газар нь 100 хувь эзэмшдэг бөгөөд Сангийн яамныхаа харьяанд үйл ажиллагаа явуулдаг, Засгийн газрын бодлого, чиглэлийг хэрэгжүүлэхэд санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх тусгай үүрэгтэй корпорац юм.

Боловсролын зээлийн сангаас тодорхой нөхцөл, шаардлагын дагуу хөнгөлөлттэй зээл олгодог. Тухайлбал: а) тухайн хүүхэд хэрвээ тус санхүүжилтэд хамрагдах боломжтой сургуульд шинээр элсэн орсон, эсхүл суралцаж буй бол б) тухайн өрхийн хүүхдийн тоо болон өрхийн жилийн орлогын харьцаа нь тогтоосон хязгаараас хэтрээгүй бол түүний эцэг, эх, асран хамгаалагчид олгох гэх мэтийн тусгай нөхцөлүүдийг тавьдаг. Энэхүү зээл нь урт хугацаатай (18 жил хүртэл), тогтмол хүүтэй, барьцаа хөрөнгө шаарддаггүй зэрэг давуу талтай. Мөн түүнчлэн дотоодын болон гадаадын ахлах сургууль, их дээд сургууль, төрөлжсөн мэргэжлийн сургуульд суралцагсдын сургалтын төлбөр, шалгалтын хураамж, сургалтын материал, сурах бичиг, бусад хэрэглэгдэхүүн, суралцах хугацааны амьжиргааны (унааны, байр, түрээсийн гэх мэт) зардал, оюутны даатгалын шимтгэл зэргийг тус зээлээр санхүүжүүлэх боломжтой ажээ.

Тус сангийн санхүүжилтийг Японы Санхүүгийн Корпорац болон Окинавагийн Хөгжлийн Санхүүгийн Корпорацаас олгодог. Сангийн үйл ажиллагааны ил тод, хариуцлагатай байдлыг хангахын тулд Үнэлгээ, шалгалтын хороог байгуулсан бөгөөд үнэлгээ, үр дүнгийн шалгуурыг тодорхой боловсруулж, үнэлгээ болон тайланг олон нийтэд нээлттэй болгох замаар тус корпорацын ил тод байдлыг хангадаг. *(Дэлгэрэнгүй мэдээллийг судалгааны хэсгээс үзнэ үү)*

Хүснэгт 1: Зарим орны эрүүл мэнд, боловсрол, харилцаа холбоо, байгаль орчны чиглэлийн Засгийн газрын тусгай сангууд

Улс	АНЭУ	Казахстан	Австрали	Япон
	Мэдээлэл, харилцаа холбооны технологийн сан (ICT Fund)	Нийгмийн эрүүл мэндийн даатгалын сан	Ирээдүйн ган гачигтай тэмцэх сан (Future Drought Fund)	Улсын боловсролын зээлийн сан, боловсролын зээлийн батлан даалтын сан
Зорилго, зориулалт	АНЭУ-ын мэдээллийн технологийн инновац, бүтээлч чадавхыг дэмжин замаар мэдээлэл, харилцаа холбооны салбарт тэргүүлэх байр суурьг хүрэх явдал юм.	“Эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээний хүртээмж, чанарыг нэмэгдүүлэх замаар эрүүл мэндийн шалтгаанаар гэнэтийн өндөр зардал шаардагдах хангаснаар иргэдийн амьдралын тохиолдолд иргэн бүрд санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх”-д оршино.	Уур амьсгалын өөрчлөлт, ган гачиг газар тариалангаас иргэд, буй зардлын ачааллыг тэсвэртэй бууруулах, хүүхдүүдийг болгон тэдний бэлэн байдлыг иргэдийн хангаснаар чанарыг нэмэгдүүлэхэд оршино.	Айл өрхүүдийн зүгээс боловсролын талаар гаргаж буй зардлын ачааллыг хүүхдүүдийг боломжоор хангах, улмаар тэдгээрийн бие бялдрын болон оюун санааны хөгжил, авьяас чадвар, цаашдын ахиц дэвшлийг дэмжих зорилготой.
Эрх зүйн статус	Харилцаа холбоо, цахим засаглалыг зохицуулах газар (TDRA)-ын харьяанд үйл ажиллагаагаа эрхлэн явуулдаг, захиргаа, хувьд бие санхүүгийн хувьд даасан байгууллага.	Засгийн газрын “Нийгмийн эрүүл мэндийн даатгалын сан байгуулах тухай” 2016 оны 07 дугаар 01-ний өдрийн 389 сарын 01-ний өдрийн дагуу бие байгуулагдсан бөгөөд сангийн хувьцааны багцыг эзэмших, ашиглах эрхийг Казахстан Улсын Засгийн газрыг төлөөлж Эрүүл мэндийн яам хэрэгжүүлдэг. Ашгийн бус хувьцаат компанийн хэлбэрээр үйл ажиллагаагаа явуулдаг байна.	Ирээдүйн ган гачигтай тэмцэх сан нь Австралийн Ирээдүйн сан (Australia Future Fund)- амьжиргаанд зориулсан нэг бүрэлдэхүүн хэсэг бөгөөд тус Ирээдүй сан нь Засгийн газраас байгуулсан бие даасан баялгийн сан юм.	Японы Санхүүгийн Корпорацийн ард түмний амьжиргаанд зориулсан зээлийн чиглэлийн нэг төрөл нь Улсын боловсролын зээл, түүний батлан даалт юм. Тус Санхүүгийн Корпорацийн хувьцааг Засгийн газар нь 100 хувь эзэмшдэг бөгөөд Сангийн яамныхаа харьяанд үйл ажиллагаа явуулдаг тусгай корпорац юм.

Улс	АНЭУ	Казахстан	Австрали	Япон
Сангийн бүрдүүлэлт	100 хувь улсын төсөв, түүн дотроо нефтийн бүтээгдэхүүний орлогоос санхүүждэг байна.	Улсын төсвийн шилжүүлэг, шимтгэл, тэдгээрийг хугацаандаа төлөөгүйн улмаас ногдуулсан торгууль, хөрөнгө оруулалтын орлого болон хуулиар хориглоогүй бусад орлогын эх үүсвэр.	Тус сан нь Австралийн Ирээдүй сангийн дэд сан тул Сангийн хөрөнгөнөөс Удирдах Хөгжлийн Санхүүгийн зөвлөлийн хуваарилсан Корпорациас олгодог.	Японы Санхүүгийн Корпораци Окинавагийн Санхүүгийн Корпорациас олгодог.
Зарцуулалт	<ul style="list-style-type: none"> - Боловсрол (Хүний нөөц бэлтгэх); - Судалгаа, хөгжүүлэлт (R&D), инкубац /бойжуулах/; - Үндэсний хэмжээний төсөл, хөтөлбөр хэрэгжүүлэх. <p>Эдгээр чиглэлээр - тусламж, тэтгэмж, нөхөн олговор зэрэг санхүүгийн дэмжлэг тусалцаа үзүүлдэг байна.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Албан журмын нийгмийн эрүүл мэндийн даатгалын тогтолцоонд хамааралтай эрүүл мэндийн байгууллагуудын үйлчилгээний төлбөр; - Казахстан Улсын Засгийн газраас тогтоосон санхүүгийн хэрэгслүүдэд байршуулах. 	<p>Ирээдүйн ган гачигтай тэмцэх сангийн хөрөнгө оруулалтын ахлах сургууль, их дээд чиглэлийг салбар хариуцсан сургууль, төрөлжсөн сайд парламентад өргөн барьж батлуулдаг бөгөөд олон улсын сайн туршлагад нийцүүлсэн, урт хугацаанд өндөр үр өгөөж өгөхүйц төсөл, арга хэмжээг - санхүүжүүлэхийг эрмэлздэг байна.</p>	<p>Дотоодын болон гадаадын ахлах сургууль, их дээд сургууль, төрөлжсөн мэргэжлийн сургуулийн: - Сургуулийн төлбөр (элсэлтийн төлбөр, сургалтын төлбөр гэх мэт); Шалгалтын зардал (шалгалтын хураамж, унааны зардал, байрны зардал гэх мэт); - Сурах бичгийн төлбөр, компьютер худалдан авах төлбөр гэх мэт; - Ажилд явах зардал; - Сургуульд суралцах байрны зардал (барьцаа, түрээс гэх мэт); - Гадаадын улс орнуудад суралцах зардал; - Оюутны улсын тэтгэврийн даатгалын шимтгэл гэх мэт зардлыг санхүүжүүлж, батлан даалт гаргадаг.</p>

Улс	АНЭУ	Казахстан	Австрали	Япон
Хөрөнгө оруулалтын стратеги	<p>- Сангийн зорилго, зорилтод бүрнээ нийцэх;</p> <p>- Төр, хувийн хэвшлийн түншлэлийг хөгжүүлэх;</p> <p>- Урт хугацааны өндөр үр ашигт чиглэх;</p> <p>- Салбарын хөгжлийн чиг хандлагад нийцүүлэх зэрэг стратеги баримталдаг байна.</p>	<p>Сангийн хөрөнгө оруулалтын гол стратеги нь төрөлжүүлэлт:</p> <p>Төрөлжүүлэх нь эрсдэлийг бууруулахын тулд хөрөнгө оруулалтыг янз бүрийн хөрөнгийн ангилалд (хувьцаа, бонд, үл хөдлөх хөрөнгө гэх мэт) хуваарилах явдал юм.</p> <p>Төрөлжүүлсэн багц нь ямарваа нэгэн эрсдсэн хөрөнгө оруулалтын алдагдлыг бууруулахад чиглэгддэг байна.</p>	<p>Сангийн хөрөнгө оруулалтын болон хөрөнгөө удирдах стратеги нь:</p> <p>Урт хугацааны бөгөөд өндөр үр өгөөжтэй суралцаж буй суралцагсдад, байх: Уг сан нь түүнчлэн хүүхдийн тоо болон стратегийн зорилгоосоо өрхийн жилийн орлогын шалтгаалаад илүү урт хоорондын харьцааны хугацаанд үр дүн, үр хязгаараас хэтрээгүй өрхийн ашиг нь гарах хөрөнгө эцэг, эх, асран хамгаалагчид оруулалт хийдэг.</p>	<p>Боловсролын зээлийн сангийн зээл нь санхүүжилтэд хамрагдах боломжтой сургуульд элсэн орсон болон өгөөжтэй суралцаж буй суралцагсдад, түүнчлэн хүүхдийн тоо болон өрхийн жилийн орлогын харьцааны хэргээр хязгаараас хэтрээгүй өрхийн эцэг, эх, асран хамгаалагчид олгогдох боломжтой. Хөрөнгө оруулалтын стратегийн дараах давуу талуудтай.</p> <p>Үүнд:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Тогтмол хүү; - Урт хугацаатай эргэн төлөлт; - Барьцаагүй.

Улс	АНЭУ	Казахстан	Австрали	Япон
Удирдлага, зохион байгуулалт	Харилцаа цахим зохицуулах (TDRA)-ын захирлуудын дэргэд тус хувьцаа эзэмшигч буюу сангийн Удирдах зөвлөл Засгийн газар байна. Удирдах байгууллага нь Удирдах зөвлөл бөгөөд газар хэрэгжүүлэх бөгөөд ажиллагааг сангийн үйл ажиллагааг удирдлагаар (CEO) удирдана. Мөн Бүрэлдэхүүний хувьд хангаж ажилладаг зөвлөлийн дарга болон Удирдах зөвлөл нь аливаа төсөл, хөтөлбөрүүд 6 гишүүнээс бүрдэх дэргэдээ хороотой байна нь Ганд тэсвэртэй бөгөөд тэдгээрийг Гүйцэтгэх байгууллага байдлын санхүүжилтийн Харилцаа холбооны нь Гүйцэтгэх удирдлага төлөвлөгөөтэй нийцэж буй салбарын хяналтын дээд бөгөөд сангийн өдөр эсэх талаар бие даасан хорооноос томилдог тутмын үйл ажиллагааг зөвлөгөө, дүгнэлт гаргах үүрэг байна. Сангийн өдөр удирдан зохион дэргэдээ ажиллуулдаг байна.	Харилцаа холбоо, Сангийн удирдлага засаглалыг зохион байгуулалт дараах бүтэцтэй байна: Дээд удирдлага нь ганц буюу сангийн Удирдах зөвлөл Засгийн газар байна. Удирдах байгууллага нь Удирдлагаг Менежментийн зөвлөл нь сангийн үйл Удирдах зөвлөл бөгөөд газар хэрэгжүүлэх бөгөөд ажиллагааг сангийн үйл ажиллагааг тус газрыг гүйцэтгэх захирал нь удирдан чиглүүлдэг. ерөнхий удирдлагаар (CEO) удирдана. Мөн Бүрэлдэхүүний хувьд хангаж ажилладаг шинээр хэрэгжүүлэх гэж буй зөвлөлийн дарга болон Удирдах зөвлөл нь аливаа төсөл, хөтөлбөрүүд 6 гишүүнээс бүрдэх дэргэдээ хороотой байна нь Ганд тэсвэртэй бөгөөд тэдгээрийг Гүйцэтгэх байгууллага байдлын санхүүжилтийн Харилцаа холбооны нь Гүйцэтгэх удирдлага төлөвлөгөөтэй нийцэж буй салбарын хяналтын дээд бөгөөд сангийн өдөр эсэх талаар бие даасан хорооноос томилдог тутмын үйл ажиллагааг зөвлөгөө, дүгнэлт гаргах үүрэг байна. Сангийн өдөр удирдан зохион дэргэдээ ажиллуулдаг байна.	Тус сан нь дээр дурдсанчлан Австралийн Ирээдүй сангийн дэд сан тул удирдах дээд байгууллага нь Ирээдүй хяналтын зөвлөл бүтэцтэй.	Захирлуудын Ерөнхийлөгч, Аудитын зөвлөл, Дэд Аудитын зөвлөл гэсэн

Улс	АНЭУ	Казахстан	Австрали	Япон
Ил тод байдал, хяналт, тайлагнал	Харилцаа холбооны салбарын хяналтын дээд хороо болон Харилцаа холбоо, засаглалыг газарт үйл хариуцан Сангийн оруулалтыг тасралтгүй нь чухал ач холбогдолтой байдаг. Тогтмол хяналт, шалгалт нь хөрөнгө оруулалтын стратеги сангийн зорилгод нийцэж буй эсэх, өөрчлөгдөж буй зах зээлийн нөхцөл байдалд дасан зохицож байгаа эсэхийг тодорхойлдог.	НЭМДС үйл ажиллагаагаа эрсдэлийн тогтолцоо, оруулалтын тайланг өөрийн нийтлэх үүрэгтэй. Ирээдүй нь сангийн удирдах зөвлөл нь жилийн тайлангаа аудитаар баталгаажуулан гаргана. Жилийн тайланг Удирдах зөвлөл нь салбар хариуцсан сайдад бэлтгэн өгөх ба сайд жил бүрийн 10 дугаар сард парламентад өргөн мэдүүлж, Ирээдүй сангийн хөрөнгө оруулалт, гүйцэтгэл, үйл ажиллагааг парламентад тайлагнадаг.	Ирээдүй сангийн хөрөнгө гүйцэтгэлийн үр дүнгийн боловсруулж, нийтлэх	Удирдах хөрөнгө гүйцэтгэлийн үр дүнгийн боловсруулж, нийтлэх

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

НЭГ. ЗАРИМ ОРНЫ ЭРҮҮЛ МЭНД, БОЛОВСРОЛ, ХАРИЛЦАА ХОЛБОО, БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ ЧИГЛЭЛИЙН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТУСГАЙ САНГУУД

1.1. АНЭУ-ЫН МЭДЭЭЛЭЛ, ХАРИЛЦАА ХОЛБООНЫ ТЕХНОЛОГИЙН САН

Арабын Нэгдсэн Эмират Улс (АНЭУ)-ын Мэдээлэл, харилцаа холбооны технологийн сан (МХХТСан)-г тус улсын Засгийн газраас дэвшүүлсэн, газрын тосны хараат байдлыг бууруулж, эдийн засгийг төрөлжүүлэх стратеги бодлогын хүрээнд Харилцаа холбоо, цахим засаглалыг зохицуулах газар (TDRA)-ын харьяанд 2007 онд үүсгэн байгуулагдсан байна. Тус МХХТСан арабын хойгийн бүс нутагтаа анхдагч бөгөөд АНЭУ-ын дэлхийн өрсөлдөх чадварыг дээшлүүлэх, мэдээлэл, харилцаа холбооны салбарыг хурдацтай хөгжүүлэх, улмаар бүс нутгийн мэдээллийн технологийн дэвшлийн төв болох үндсэн зорилготой. Үүний тулд мэдээллийн технологийн инновац, судалгаа, хөгжүүлэлтийг дэмжих, орон нутгийн авьяас чадвартныг нээн илрүүлэх, хөгжүүлэх, тэдний дижитал оролцоог хүртээмжтэй болгон хөгжүүлэхэд чиглэгддэг.⁶¹

Сангийн үйл ажиллагааны эрх зүйн орчин

Хууль тогтоомж:⁶²

- 2003 оны №3 тогтоолоор батлагдсан харилцаа холбооны салбарын зохицуулалтын тухай Холбооны хууль (Federal law by decree No. (3) of 2003 on the regulation of the Telecommunications sector)
- Харилцаа холбооны салбарын хяналтын дээд хорооны 2005 оны 05 дугаар тогтоол (Resolution of the Supreme Committee for the Supervision of the Telecommunications Sector, No. (5) of 2005)

АНЭУ-ын Харилцаа холбооны салбарын хяналтын дээд хорооны 2005 оны 05 дугаар тогтоолоор тус санг Харилцаа холбоо, цахим засаглалыг зохицуулах газар (TDRA)-ын дэргэд, удирдах зөвлөлтэй, захиргаа, санхүүгийн хувьд бие даасан байдлаар байгуулах шийдвэр гаргасан байна.⁶³

МХХТСангийн зорилго⁶⁴

Алсын хараа: АНЭУ-ын мэдээллийн технологийн инновац, бүтээлч чадавхыг дэмжин хөгжүүлэх замаар мэдээлэл, харилцаа холбооны салбарт дэлхийд тэргүүлэх байр суурьт хүрэх.

⁶¹<https://tdra.gov.ae/en/ictfund/about/ict-fund-introduction-8ab87eafc9c941d5ac07be0f7b08e184>

⁶²<https://www.moj.gov.ae/en/laws-and-legislation.aspx>

⁶³<https://tdra.gov.ae/en/About/tdra-sectors/telecommunication/regulatory-affairs-department/regulations-and-ruling>

⁶⁴<https://tdra.gov.ae/en/ictfund/about/vision-and-mission>

Эрхэм зорилго: АНЭУ-ын мэдээллийн технологийн салбарын инновац, мэдлэгийн нөөцийн түвшнийг дээшлүүлэхүйц судалгаа, хөгжүүлэлт, боловсрол, бизнесийн чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг компани, байгууллага, хувь хүмүүст зөвлөх үйлчилгээ болон санхүүгийн дэмжлэг туслалцаа үзүүлэх.

Стратегийн зорилтууд:

- АНЭУ-ыг мэдээллийн технологийн салбарын бүс нутгийн төв болгох;
- Засгийн газрын үр дүнтэй, цахим тогтолцоо бүрдүүлэх;
- Цахим эдийн засгийг хурдасгах, бизнесийн таатай орчныг бүрдүүлэхийн тулд шинээр гарч ирж буй, дэвшилтэт технологийг ашиглах, нэвтрүүлэхэд дэмжлэг туслалцаа үзүүлэх;
- Ухаалаг хот, цахим нийгэм рүү шилжихэд дэмжлэг үзүүлэх.

Үндсэн чиглэл: Тус сан нь дараах чиглэлүүдэд төвлөрч ажилладаг. Үүнд:

- **Судалгаа, хөгжүүлэлт (R&D):** МХХТСан нь янз бүрийн салбар дахь мэдээллийн технологийн арга, шийдлүүдийг ахисан шатанд гаргахад хувь нэмэр оруулах боломжтой судалгаа, хөгжүүлэлтийн санаачилгуудыг идэвхтэй дэмждэг. Энэхүү сан нь судалгаа хөгжүүлэлтийн төслүүдийг дэмжсэнээр технологийн дэвшлийг бий болгож, мэдлэгт суурилсан эдийн засгийг хөгжүүлэх зорилготой юм;
- **Орон нутгийн авьяас чадвартныг нээн илрүүлэх, хөгжүүлэх:** Сан нь тус улсыг мэдээллийн технологийн салбарт амжилт гаргах боломж, нөхцөлийг бүрдүүлэхүйц боловсролын хөтөлбөр, сургалт, сургалтын тэтгэлэгт хөрөнгө оруулалт хийх замаар чадварлаг боловсон хүчнийг бэлтгэхэд чиглэсэн үйл ажиллагаа явуулдаг. Орон нутгийн авьяастныг илрүүлэх, хөгжүүлэх энэхүү зорилт нь АНЭУ-ын хүний нөөцийн хөгжилд ч үнэтэй хувь нэмэр оруулдаг байна;
- **Цахим оролцоо ба холболт:** МХХТСан нь мэдээллийн технологийн дэд бүтэц, үйлчилгээг орон даяар өргөнөөр ашиглах боломжийг олгох замаар хот, хөдөөгийн цахим ялгааг арилгах зорилготой. Санаачилгууд нь өргөн зурвасын холболтыг сайжруулах, ухаалаг хотын төслүүдийг дэмжих, нийгмийн бүх давхарга технологийн дэвшлээс ашиг хүртэх боломжийг хангах зэрэг орно.

Сангийн удирдлага, зохион байгуулалт (Бүтэц)

Тус сан нь Харилцаа холбоо, цахим засаглалыг зохицуулах газар (TDRA)-ын харьяанд үйл ажиллагаагаа эрхлэн явуулдаг, захиргаа, санхүүгийн хувьд бие даасан байгууллага юм.

Удирдах зөвлөл: Удирдах зөвлөл нь сангийн үйл ажиллагааг ерөнхийд нь удирдан чиглүүлдэг байна. Бүрэлдэхүүний хувьд зөвлөлийн дарга болон

6 гишүүнээс бүрдэх бөгөөд тэдгээрийг Харилцаа холбооны салбарын хяналтын дээд хорооноос томилдог байна.⁶⁵

Схем 1. МХХТСангийн удирдлага, зохион байгуулалт

Гүйцэтгэх удирдлага: Тус сангийн өдөр тутмын удирдлагыг Удирдах зөвлөлийн бодлого, чиглэлийн хүрээнд Гүйцэтгэх захирал хэрэгжүүлдэг байна.

Сангийн бүрдүүлэлт, зарцуулалт, түүнд тавигдах хяналт

Сангийн бүрдүүлэлт: Тус сан нь 100 хувь улсын төсөв, түүн дотроо нефтийн бүтээгдэхүүний орлогоос санхүүждэг.

Сангийн зарцуулалт: Сангийн зарцуулалтын үндсэн чиглэлүүд:⁶⁶

1.Боловсрол:⁶⁷ МХХТСан нь мэдээллийн технологийн салбарыг удирдан чиглүүлэх, хөгжүүлэх чадвар, чадамжтай боловсон хүчнийг мэргэшүүлэх, сургах, тэднийг сурах орчин, шаардагдах нөөцөөр хангах үүрэг хүлээдэг байна. Энэ хүрээнд олон улсад нэр хүнд бүхий гадаадын болон үндэсний хэд хэдэн их сургуулиудтай хамтран ажилладаг ажээ. Тус сан нь мэдээллийн технологийн чиглэлээр суралцаж буй бакалавр, аспирантуудад тэтгэлэг олгох, их дээд сургууль, судалгааны байгууллагуудтай хамтран судалгаа, хөгжлийн төвүүдийг санхүүжүүлэх, түүнчлэн янз бүрийн их дээд сургуулиудад бие даасан судалгаа,

⁶⁵ <https://tdra.gov.ae/en/ictfund/about/ceo-and-board-of-trustees>

⁶⁶ <https://tdra.gov.ae/en/ictfund>

⁶⁷ <https://tdra.gov.ae/en/ictfund/education/about-education-funds>

эрдэм шинжилгээний төслүүдийг санхүүжүүлэх замаар технологийн боловсролыг бэхжүүлэх зорилготой. Энэ чиглэлээр санхүүжүүлсэн гол төслүүдийн зарим нэгийг дурдвал:

- “Бета” хөтөлбөр;
- Технологийн дээд коллежийн дэргэдэх IOS программуудыг хөгжүүлэх инновацын төв;
- Рас Аль Хаймагийн Америк их сургуулийн лабораториуд;
- Дубайн их сургуулийн лаборатори;
- Технологийн дээд сургуулиудтай хамтран хэрэгжүүлсэн старт-апын санаачилгууд;
- “Ирээдүйн үр” төслийг Huawei-тэй хамтран хэрэгжүүлсэн;
- “Ирээдүйн анхдагчид” Хакатон.

2.Судалгаа хөгжүүлэлт:⁶⁸ Мэдлэгийн капитал хуримтлуулах нь АНЭУ-г дэлхийн зах зээлд тэргүүлэгч байр суурьт хүргэхүйц инновацын хөдөлгөгч гол хүч мөн гэж үздэг. Суурь болон хэрэглээний судалгаа нь мэдээллийн технологийн дэвшлийг эрчимжүүлэх мэдлэгийн сан үүсгэхэд чухал хувь нэмэр оруулдаг байна. Иймээс МХХТСан нь хэрэглээний судалгаа, хөгжүүлэлт хийх, оюуны өмчийн патент авахад чиглэсэн судалгааны төслүүдэд хангалттай хэмжээний тэтгэлэг олгодог байна. Цаашилбал, тус сан нь их дээд сургуулиуд, судалгааны байгууллагуудтай хамтран хэрэглээний судалгаа, боловсруулалтын үр дүнг зах зээлд гаргахад дорвитой дэмжлэг үзүүлж, гарааны бизнес үүсгэн байгуулахад удирдан чиглүүлдэг байна. МХХТ-ийн сан нь урьдчилж авсан зөвшөөрөл, санхүүжилт хүлээн авагчдын одоогийн байгаа түвшнийг үл харгалзан гагцхүү үр дүн, гүйцэтгэлд тулгуурласан санхүүжилт олгодог. Төсөл бүр хамрах хүрээнээсээ шалтгаалан өөрийн өөрийн хэмжих үзүүлэлтүүдтэй байх бөгөөд гол төлөв төслийн саналын дагуу санхүүжилтийг шийддэг байна. Энэ чиглэлээр санхүүжүүлсэн гол төслүүдийн зарим нэгийг дурдвал:

- Эмиратын МХХТИнновацын төв (EbtIC);
- Үндэсний сансар судлал, технологийн төв (NSSTC) – АНЭУ;
- АНЭУ-ын Их сургууль, Халифагийн их сургуультай хамтарсан судалгааны төслүүд.

3.Инкубац (бойжуулах):⁶⁹ Хамгийн шинэлэг, бүтээлч санааг эхлүүлэх, хэрэгжүүлэх, хөгжүүлэхэд тодорхой хэмжээний анхаарал халамж, дэмжлэг, туслалцаа зайлшгүй хэрэгтэй байдаг. Бизнесийн зөв мэдлэг олгох нь шинийг санаачлагчдад бүтээгдэхүүн, үйлчилгээнд анхаарлаа төвлөрүүлэх боломжийг олгодог. Бүтээгдэхүүний туршилтын загвар

⁶⁸ <https://tdra.gov.ae/en/ictfund/research-and-development/about-research-and-development>

⁶⁹ <https://tdra.gov.ae/en/ictfund/incubators/about-incubators>

хөгжүүлэлт нь шинийг санаачлагч өөрийн шинэ санаагаа зах зээлд борлуулах боломжтой бүтээгдэхүүн болгон хувиргах старт-ап (гарааны) үеийн өмнөх сүүлчийн алхам байдаг. Тиймээс тус сангаас төслийн инкубац буюу бойжуулах үе шатанд санхүүгийн дэмжлэг, туслалцаа үзүүлдэг байна. АНЭУ-д үйлдвэрлэсэн аливаа бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг хөгжүүлэх нь санхүүжилтийн урьдач нөхцөл юм.

4.Үндэсний хэмжээний төсөл хэрэгжүүлэх:⁷⁰ “АНЭУ-ын 2021 он хүртэлх алсын хараа”-ны “Ирээдүй хойч үедээ амьдралын өндөр чанар, тогтвортой орчин бүрдүүлэх” зорилтын хүрээнд МХХТСан нь мэдээллийн технологийн салбартай холбоотой үр дүн, үр нөлөөтэй санал, санаачилга, үндэсний хэмжээний бизнес төслүүдийг дэмжиж, туслахыг эрмэлздэг. Үндэсний төслүүдийг санхүүжүүлж, дэмжих замаар АНЭУ-ын дэлхийн тэргүүлэх байр суурийг нэмэгдүүлэх үндэсний чадамжийг бэхжүүлэх, мэдлэгийн эдийн засаг, тогтвортой хөгжлийг бий болгох засгийн газрынхаа стратеги төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхэд бодит хувь нэмэр оруулдаг байна. Энэ чиглэлээр санхүүжүүлсэн гол төслүүд нь: Мухаммед бин Рашид “Ухаалаг сургалт”-ын хөтөлбөр, Марс-2117, АНЭУ-ын сансрын нисэгчийн хөтөлбөр, FedNet, Ухаалаг засгийн газар, Дэлхийн засгийн газрын дээд хэмжээний уулзалт зэрэг юм.

Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ: Сангийн хөрөнгө оруулалтыг тогтмол, тасралтгүй хянаж байх нь чухал ач холбогдолтой байдаг. Тогтмол хяналт, шалгалт нь хөрөнгө оруулалтын стратеги сангийн зорилгод нийцэж буй эсэх, өөрчлөгдөж буй зах зээлийн нөхцөл байдалд дасан зохицож байгаа эсэхийг тодорхойлдог.

Сангийн хөрөнгө оруулалтын стратеги:

МХХТСан байгуулагдсанаасаа хойш гайхамшигтай амжилтад хүрсэн хэдий ч сорилт, бэрхшээл тулгарсаар байна. Инновацийн төслүүдийн тогтвортой байдлыг хангах, ур чадварын дутагдал, хомстлыг арилгах, төрийн болон хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааг дэмжих, өргөжүүлэх зэрэг тулгамдаж буй асуудлыг шийдвэрлэх зорилгоор дараах хөрөнгө оруулалтын стратегийг хэрэгжүүлж байгаа юм байна. Үүнд:

- **Зорилгод суурилах:** Сангийн хөрөнгө оруулалтын стратеги нь ерөнхийдөө зорилгодоо нийцсэн байх шаардлагатай. Тус сангийн хувьд технологийн шинэчлэл, салбарын гарааны бизнес, дижитал дэд бүтцийг дэмжих, чадварлаг хүний нөөц сургах, бэлтгэх, мэдээллийн технологийн салбарын өсөлтийг нэмэгдүүлэх зэрэг зорилтууд багтаж байна;

⁷⁰ <https://tdra.gov.ae/en/ictfund/national-projects/about-national-projects>

- **Эрсдэлд тэсвэртэй байх:** Сангийн эрсдэл даах чадвар нь хөрөнгө оруулалтын сонголтод нөлөөлдөг. Гэвч сан нь эрсдэлд тэсвэрлэх чадвар харьцангуй бага байх магадлалтай ч урт хугацаандаа маш их өгөөж өгөх, илүү тогтвортой хөрөнгө оруулалтад төвлөрч ажилладаг;
- **Төрөлжүүлэлт:** Төрөлжүүлэх нь эрсдэлийг бууруулахын тулд хөрөнгө оруулалтыг янз бүрийн хөрөнгийн ангилалд (хувьцаа, бонд, үл хөдлөх хөрөнгө гэх мэт) хуваарилах явдал юм. Төрөлжүүлсэн багц нь ямарваа нэгэн эрсэдсэн хөрөнгө оруулалтын алдагдлыг бууруулахад тусалдаг байна;
- **Төр, хувийн хэвшлийн түншлэл:** Тус сан нь мэдээлэл, харилцаа холбооны технологитой холбоотой олон нийтэд нээлттэй компаниудад хөрөнгө оруулах асуудлыг авч үзэж болно. Нэмж дурдахад тэд хөрөнгө оруулалтынхаа тодорхой хэсгийг хувийн хөрөнгө оруулалт, венчур капитал эсвэл технологийн гарааны бизнест шууд хөрөнгө оруулалтад хуваарилж болдог байна;
- **Хөгжлийн чиг хандлага:** Сангийн хөрөнгө оруулалтын шийдвэрт хиймэл оюун ухаан, кибер аюулгүй байдал, үүлэн тооцоолол, харилцаа холбоо зэрэг тухайн салбарт шинээр гарч ирж буй хөгжлийн чиг хандлага нөлөөлж болно;
- **Урт хугацааны байх:** Сан нь стратегийн зорилгоосоо шалтгаалаад илүү урт хөрөнгө оруулалттай байдаг. Энэ нь зах зээлийн богино хугацааны хэлбэлзлийг даван туулах, урт хугацааны өсөлтийн боломжоо ашиглах боломжийг олгодог байна;
- **Ёс зүй ба олон нийтийн санаа бодол:** Зарим сангууд, ялангуяа засгийн газрын дэмжлэгтэй сангууд хөрөнгө оруулалтын шийдвэр гаргахдаа ёс зүй, нийгмийн хүчин зүйлийг харгалзан үзэж болно. Энэ нь сангийн зорилго, үнэт зүйлтэй зөрчилдөж буй салбаруудад хөрөнгө оруулалт хийхээс зайлсхийх явдал юм.

1.2. КАЗАХСТАН УЛСЫН НИЙГМИЙН ЭРҮҮЛ МЭНДИЙН ДААТГАЛЫН САН

Нийгмийн эрүүл мэндийн даатгалын сан ашгийн бус хувьцаат компани (цаашид НЭМДС) нь Засгийн газрын “Нийгмийн эрүүл мэндийн даатгалын сан байгуулах тухай” 2016 оны 07 дугаар сарын 01-ний өдрийн 389 дүгээр тогтоолын дагуу байгуулагдсан бөгөөд сангийн хувьцааны багцыг эзэмших, ашиглах эрхийг Казахстан Улсын Засгийн газрыг төлөөлж Эрүүл мэндийн яам хэрэгжүүлдэг.

НЭМДС-гийн хувьцаа нь зөвхөн төрийн мэдэлд байх бөгөөд бусдад шилжүүлж болохгүй. Сан үйл ажиллагаа явуулахад шаардлагатай хөрөнгийг бүрдүүлэх зорилгоор зөвхөн энгийн хувьцаа гаргана. Түүнээс

олсон орлогоо сангийн хөгжилд зарцуулна. Энгийн хувьцаанд ногдол ашиг тооцохгүй, мөн хуваарилахгүй.⁷¹

Сангийн зорилго

Сангийн зорилго “Эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээний хүртээмж, чанарыг нэмэгдүүлэх замаар эрүүл мэндийн шалтгаанаар гэнэтийн өндөр зардал шаардагдах тохиолдолд иргэн бүрд санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх”-д оршино.

Энэхүү сан нь тогтвортой хөгжлийн зарчмын дагуу үйл ажиллагаагаа ил тод явуулахыг зорьдог бөгөөд ард түмнийхээ итгэлийг дааж, эрүүл мэндийн үйлчилгээний зах зээлийн хөгжлийг дэмжин ажилладаг.

Сангийн үйл ажиллагааг зохицуулах эрх зүйн акт түүнд тусгагдсан асуудлууд

НЭМДС үйл ажиллагаагаа явуулахдаа Үндсэн хууль, Иргэний хууль, Хувьцаат компанийн тухай, Ашгийн бус байгууллагын тухай, Албан журмын нийгмийн эрүүл мэндийн даатгалын тухай хуулиуд болон бусад холбогдох хууль, эрх зүйн актыг хэрэгжүүлдэг. Түүнээс гадна сангийн дүрэм болон бусад холбогдох журам, дүрэм, дотоод баримт бичиг, шийдвэрийн хүрээнд үйл ажиллагаагаа явуулж байна.

Сангийн үйл ажиллагааг зохицуулдаг гол зохицуулалт нь Албан журмын нийгмийн эрүүл мэндийн даатгалын тухай хууль болон “Нийгмийн эрүүл мэндийн даатгалын сан” ашгийн бус хувьцаат компанийн дүрэм байна. Албан журмын нийгмийн эрүүл мэндийн даатгалын тухай хуулийн 4 дүгээр бүлэгт тус сантай холбогдох ерөнхий харилцааг зохицуулсан байна.⁷²

- 18 дугаар зүйлд сангийн статус болон хөрөнгийн тухай;
- 19 дүгээр зүйлд сангийн үйл ажиллагааны талаар;
- 20 дугаар зүйлд сангийн эрх, үүргийн талаар;
- 21 дүгээр зүйлд сангийн хөрөнгө оруулалтын үйл ажиллагааны талаар;
- 22 дугаар зүйлд сангийн нягтлан бодох болон тайлантай холбоотой асуудлын талаар;
- 23 дугаар зүйлд сангийн аудитын үйл ажиллагааны талаар;
- 24 дүгээр зүйлд сангийн удирдах ажилтанд тавигдах шаардлагын талаар тус тус зохицуулжээ.

⁷¹ «ӨЛЕУМЕТТИК МЕДИЦИНАЛЫҚ САҚТАНДЫРУ ҚОРЫ» КОММЕРЦИЯЛЫҚ ЕМЕС АКЦИОНЕРЛІК ҚОҒАМЫНЫҢ ЖАРҒЫСЫ, 7. Қордың акциялары, <https://fms.kz/upload/iblock/829/829f4691716225e7ac59ebb3a55da3b7.pdf>

⁷² Об обязательном социальном медицинском страховании Закон Республики Казахстан от 16 ноября 2015 года № 405-V ЗРК. <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1500000405>

“Нийгмийн эрүүл мэндийн даатгалын сан” ашгийн бус хувьцаат компанийн дүрэм”-д сангийн үйл ажиллагааг дараах бүлэг заалтуудын хүрээнд нарийвчлан тусгасан байна.⁷³

- 1 дүгээр бүлэгт ерөнхий зүйлийн талаар;
- 2 дугаар бүлэгт сангийн статус;
- 3 дугаар бүлэгт сангийн өмчийн талаар;
- 4 дүгээр бүлэгт сангийн хөрөнгийн тухай;
- 5 дугаар бүлэгт сангийн зорилго, үйл ажиллагааны төрөл болон чиг үүргийн талаар;
- 6 дугаар бүлэгт сангийн эрх, үүргийн талаар;
- 7 дугаар бүлэгт сангийн хувьцааны талаар;
- 8 дугаар бүлэгт сангийн байгууллага, нэгжүүдийн талаар;
- 9 дүгээр бүлэгт сангийн Олон нийтийн зөвлөлдөх зөвлөлийн талаар;
- 10 дугаар бүлэгт сангийн ганц эзэмшигчийн талаар;
- 11 дүгээр бүлэгт сангийн Удирдах зөвлөлийн талаар;
- 12 дугаар бүлэгт сангийн Удирдах зөвлөлийг сонгох тухай;
- 13 дугаар бүлэгт Удирдах зөвлөлийн гишүүдийн бүрэн эрхийн хугацаа;
- 14 дүгээр бүлэгт Удирдах зөвлөлийн тэргүүний тухай;
- 15 дугаар бүлэгт Удирдах зөвлөлийн хурлыг хуралдуулах талаар;
- 16 дугаар бүлэгт Удирдах зөвлөлийн хурлын талаар;
- 17 дугаар бүлэгт Удирдах зөвлөлийн хороодын талаар;
- 18 дугаар бүлэгт сангийн Гүйцэтгэх удирдлагын талаар;
- 19 дүгээр бүлэгт Гүйцэтгэх удирдлагын бүрэн эрхийн талаар;
- 20 дугаар бүлэгт Гүйцэтгэх удирдлагын үйл ажиллагааны журмын талаар;
- 21 дүгээр бүлэгт сангийн Гүйцэтгэх удирдлагын тэргүүний тухай;
- 22 дугаар бүлэгт сангийн Дотоод аудитын үйл ажиллагааны талаар;
- 23 дугаар бүлэгт сангийн Нарийн бичгийн даргын тухай;
- 24 дугаар бүлэгт сангийн удирдах албан тушаалтны үйл ажиллагааны ерөнхий зарчим;
- 25 дугаар бүлэгт сангийн нягтлан бодох болон тайлантай холбогдох асуудлын талаар;
- 26 дугаар бүлэгт сангийн аудитын талаар;
- 27 дугаар бүлэгт сангийн мэдээллээ ил тод болгох тухай;
- 28 дугаар бүлэгт санг өөрчлөн байгуулах, татан буулгах тухай;
- 29 дүгээр бүлэгт бусад зүйлийн тухай тус тус заасан байна.

Сангийн удирдлага, зохион байгуулалт

НЭМДС-гийн дүрмийн 8 дугаар зүйлд заасны дагуу сангийн удирдлага зохион байгуулалт дараах бүтэцтэй байна:

⁷³ «ӨЛЕУМЕТТИК МЕДИЦИНАЛЫҚ САҚТАНДЫРУ ҚОРЫ» КОММЕРЦИЯЛЫҚ ЕМЕС АКЦИОНЕРЛІК ҚОҒАМЫНЫҢ ЖАРҒЫСЫ, <https://fms.kz/upload/iblock/829/829f4691716225e7ac59ebb3a55da3b7.pdf>

- Дээд удирдлага нь ганц хувьцаа эзэмшигч буюу **Засгийн газар** байна.
- Удирдах байгууллага нь **Удирдах зөвлөл** бөгөөд сангийн үйл ажиллагааг ерөнхий удирдлагаар хангаж ажилладаг. Удирдах зөвлөл нь дэргэдээ хороодтой байна (Аудит, эрсдэлийн удирдлагын хороо, Томилгоо болон цалин хөлсний асуудал хариуцах хороо, Стратеги, хөгжлийн хороо).
- Гүйцэтгэх байгууллага нь **Гүйцэтгэх удирдлага** бөгөөд сангийн өдөр тутмын үйл ажиллагааг удирдан зохион байгуулдаг.
- **Дотоод аудитын нэгж** нь сангийн санхүү, эдийн засгийн үйл ажиллагаанд хяналт тавих, эрсдэлийн удирдлага, дотоод хяналт, сангийн удирдлагын баримт бичгийн хэрэгжилтэд үнэлэлт, дүгнэлт өгөх үүрэгтэй байна.

Эдгээрээс гадна тус сан **Олон нийтийн зөвлөлдөх зөвлөлтэй** байх ба түүний бүрэлдэхүүнд ашгийн бус байгууллага, үйлдвэрчний эвлэл, аж ахуйн нэгж болон бусад этгээдийн төлөөллүүд ордог. Зөвлөлийг бүрдүүлэх журам, үйл ажиллагааны зохион байгуулалт болон журам, хамаарах асуудал, мөн тус зөвлөлөөс гаргасан саналыг албажуулах асуудлыг Удирдах зөвлөлөөс баталсан холбогдох журмын дагуу тогтооно. Түүнээс гадна сан Нарийн бичгийн даргатай байх бөгөөд Нарийн бичгийн дарга нь сангийн Удирдах зөвлөл болон Гүйцэтгэх удирдлагын бүрэлдэхүүнд орохгүй. Удирдах зөвлөлөөс томилогдож түүнд ажлаа тайлагнах ба дараах үүрэгтэй байна:

- Албан тушаалтан болон нэгжүүдийн сангийн удирдлага зохион байгуулалтын чиглэлээр хэрэгжүүлэх хууль тогтоомж, дүрэм, журам, сангийн дотоод баримт бичгийн хэрэгжилт, түүнчлэн сангийн удирдлагын бодлого болон туршлагыг сайжруулах нөхцөлийг бүрдүүлэх;
- Удирдах зөвлөлийг үйл ажиллагаагаа үр дүнтэй хэрэгжүүлэх нөхцөлөөр хангах (Удирдах зөвлөлийн хурлын бэлтгэл ажлыг хангах, зохион байгуулах, хурлыг хэвийн явуулахад хяналт тавих, мөн хурлаар хэлэлцэх асуудлын материалыг бүрдүүлэх болон түүний хүртээмжтэй эсэхэд хяналт тавих гэх мэт);
- Бүрэн эрхийнхээ хүрээнд сангийн талаарх мэдээллийн нууцыг хадгалах, түүнийг ил тод болгох, хүргэх, түүнчлэн мэдээллийн ил тод байдлыг өндөр түвшинд хангаж ажиллах;
- Сангийн нэгжүүдийн найдвартай, үр дүнтэй хамтран ажиллах нөхцөлийг хангах.

Нарийн бичгийн даргын бүрэн эрх, эрх, үүрэг, ажлын чиг үүрэг болон бусад харилцааг сангийн “Нийгмийн эрүүл мэндийн даатгалын сан” ашгийн бус хувьцаат компанийн Нарийн бичгийн даргын тухай” дүрэм, бусад дотоод баримт бичгийн хүрээнд зохицуулсан байна.

Сангийн төсвийн бүрдүүлэлт, зарцуулалт, түүнд тавигдах хяналт

Сангийн төсвийн бүрдүүлэлт

Албан журмын нийгмийн эрүүл мэндийн даатгалын тухай хуулийн 4 дүгээр бүлгийн 18 дугаар зүйлийн 4-т заасны дагуу сангийн төсвийг шилжүүлэг, шимтгэл, тэдгээрийг хугацаандаа төлөөгүйн улмаас ногдуулсан торгууль, хөрөнгө оруулалтын орлого болон хуулиар хориглоогүй бусад орлогын эх үүсвэрээс бүрдүүлдэг.

Зарцуулалт

Мөн хуулийн 4 дүгээр бүлгийн 18 дугаар зүйлийн 5-д тодорхойлсноор сангийн хөрөнгийг:

- Албан журмын нийгмийн эрүүл мэндийн даатгалын тогтолцоонд хамааралтай эрүүл мэндийн байгууллагуудын үйлчилгээний төлбөр;
- Казахстан Улсын Засгийн газраас тогтоосон санхүүгийн хэрэгслүүдэд байршуулах;
- илүү төлөгдсөн шилжүүлэг болон (эсхүл) шимтгэл, дансанд андуурч бүртгэгдсэн мөнгөн хөрөнгийг буцаах тохиолдолд зарцуулна.

Сангийн үйл ажиллагаанд тавигдах хяналт

НЭМДС үйл ажиллагаагаа явуулахдаа эрсдэлийн удирдлагын тогтолцоо, гадаад буюу хөндлөнгийн аудит, мөн дотоод аудитын хяналтыг хэрэгжүүлж байна.

Эрсдэлийн удирдлагын тогтолцоо

Эрсдэлийн удирдлага нь сангийн стратегийн зорилтуудыг хэрэгжүүлэх, санхүүгийн тогтвортой байдлыг хангах болон сангийн хөгжлийн стратегид тодорхойлсон үзүүлэлтүүдийн хувьд эрсдэлийг цаг алдалгүй тодорхойлох, үнэлэх, хянах, эрсдэлийг бууруулах арга хэмжээ авахад чиглэгдсэн байна. Эрсдэлийн удирдлагын зорилго нь тодорхойлогдсон болон үнэлэгдсэн эрсдэлийг хүлээн зөвшөөрөгдөх хэмжээнд хүргэх, сангийн үйл ажиллагаанд үзүүлэх нөлөөллийг багасгахад оршино.

Удирдах зөвлөлөөс эрсдэлийн удирдлагын төлөвлөгөөг жил бүр баталдаг бөгөөд үүгээр сангийн эрсдэлийн бүртгэл болон зураглалыг гаргадаг. Түүнээс гадна Удирдах зөвлөлөөс сангийн дунд хугацааны хөгжлийн стратегийг баталж гаргадаг ба түүнд тусгасан зорилго, зорилт, үр ашгийг үндэслэн эрсдэлийн бүртгэлийг хийдэг байна. Сан нь эрсдэлийн удирдлагын бодлоготой байх ба түүнд эрсдэлийн удирдлагын тогтолцооны зорилго, зарчим, ажлын үйл явцыг тодорхойлсон байдаг.

Тус сангийн эрсдэлийн удирдлага болон дотоод хяналтын тогтолцоо нь COSO болон ISO 31000 олон улсын стандартад суурилдаг. Сангийн эрсдэлийн удирдлага, дотоод хяналтын бүтцийг COSO олон улсын стандартын зарчимд нийцүүлэн “хамгаалалтын гурван шугам”-ын загварыг ашиглаж байна. Энэхүү загварын дагуу эрсдэл хариуцагч нь эрсдэлийг үнэлэх, удирдах, бууруулах, дотоод хяналтын үр дүнтэй тогтолцоог хангах хамгаалалтын эхний шугамыг, эрсдэлийн удирдлагын нэгж нь эрсдэлийн удирдлага, дотоод хяналтын үр дүнтэй туршлагыг нэвтрүүлэхэд мониторинг хийх, баталгаажуулах, хяналт тавих хамгаалалтын хоёр дахь шугамыг, сангийн Удирдах зөвлөл болон дотоод аудитын нэгж нь гурав дахь хамгаалалтын шугамыг тус тус хэрэгжүүлнэ.

Сан нь эрсдэлийн удирдлагыг хэрэгжүүлэхдээ сангийн үйл ажиллагааны түүхэн үеүд болон сангаас дэвшүүлсэн стратегийн зорилтуудыг харгалзан үйл ажиллагааны гол эрсдэлүүдийг тодорхойлон авч үздэг.

Эрсдэлийн удирдлагыг сангийн ажилтан бүрийн ажлын үйл явц, чиг үүргийн салшгүй хэсэг гэж үздэг бөгөөд эрсдэлийн удирдлагын үйл явцад бүх бүтцийн нэгжүүдийг татан оролцуулах, Удирдах зөвлөл, Гүйцэтгэх удирдлага, аудит, эрсдэлийн асуудал хариуцах нэгж болон бусад бүтцийн нэгжүүд хоорондоо тогтмол мэдээлэл солилцох, түүнчлэн эрсдэлийн удирдлагыг сангийн өдөр тутмын ажилтай уялдуулж, байнга сайжруулахад анхаарч ажилладаг байна.

Сангийн дотоод аудит⁷⁴

НЭМДС-гийн санхүү, эдийн засгийн үйл ажиллагаанд хяналт тавих, сангийн үйл ажиллагааг сайжруулахын тулд дотоод хяналтыг хэрэгжүүлэх, эрсдэлийн удирдлагын чиглэлээр үнэлгээ хийх, сангийн удирдлагын болон зөвлөгөө өгөх чиглэлээрх баримт бичгийн хэрэгжилтийг хангах зорилгоор дотоод аудитын нэгжийг байгуулдаг. Тус нэгжийн ажилтныг сангийн Удирдах зөвлөл, Гүйцэтгэх удирдлагын гишүүнээр сонгож болохгүй. Дотоод аудитын нэгж нь Удирдах зөвлөлөөс тогтоосон журмын дагуу дараах чиг үүргийг хэрэгжүүлж байна:

- Удирдах зөвлөлийг сангийн үйл ажиллагааны талаар хараат бус бодитой мэдээллээр хангах;
- Эрсдэлийн удирдлага, дотоод хяналт, сангийн удирдлагын үйл явцыг үнэлэх, дүгнэлт хийх, зөвлөгөө өгөх болон системтэй, тууштай арга ашиглан сайжруулах нөхцөлөөр хангах;
- Дотоод аудитын нэгжийн журамд заасан бүрэн эрхийн хүрээнд бусад чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ.

⁷⁴ «ӨЛЕУМЕТТИК МЕДИЦИНАЛЫҚ САҚТАНДЫРУ ҚОРЫ» КОММЕРЦИЯЛЫҚ ЕМЕС АКЦИОНЕРЛІК ҚОҒАМЫНЫҢ ЖАРҒЫСЫ, 22. Қордың Ішкі аудит қызметі, <https://fms.kz/upload/iblock/829/829f4691716225e7ac59ebb3a55da3b7.pdf>

Дотоод аудитын үйл ажиллагааг Удирдах зөвлөлийн дэргэдэх дотоод аудитын нэгж удирдан явуулах бөгөөд Удирдах зөвлөлд ажлаа тайлагнадаг. Тус нэгжийн чиг үүрэг, эрх, үүрэг, ажиллах журмыг Удирдах зөвлөлөөс баталсан Дотоод аудитын нэгжийн журмаар тогтооно.

Сангийн гадаад буюу хөндлөнгийн аудит⁷⁵

НЭМДС-гийн жилийн санхүүгийн тайлан, түүний үйл ажиллагааны явцын байдлыг харьцуулах, нягтлах зорилгоор тухайн жилийн санхүүгийн тайланд хөндлөнгийн аудит хийлгэдэг.

Аудитыг тухайн санхүүгийн жилийн дүгнэлтийг гаргасны дараа Казахстан Улсын хууль тогтоомжоор тогтоосон дараалал, нөхцөлийн дагуу болон сангийн ганц эзэмшигчийн (Засгийн газар) шийдвэрээр хийнэ.

Хөндлөнгийн аудитыг Удирдах зөвлөл, Гүйцэтгэх удирдлагын санаачилгын дагуу сангийн зардлаар, эсхүл Засгийн газраас шаардлагатай гэж үзсэн тохиолдолд Засгийн газрын зардлаар хийлгэж болно. Засгийн газрын хүсэлтээр аудит явуулах тохиолдолд Засгийн газар өөрөө аудитын байгууллагыг томилох эрхтэй байна. Мөн энэ тохиолдолд тус сан аудитын байгууллагаас хүссэн бүх шаардлагатай баримт бичиг, бусад материалыг бүрдүүлж өгөх үүрэгтэй ба сангийн Гүйцэтгэх удирдлага мэдээллийн бүрэн бүтэн байдал, нийцлийг хариуцна. Сангийн Гүйцэтгэх удирдлага хөндлөнгийн аудит хийлгэхээс татгалзах тохиолдолд сонирхсон этгээдийн хүсэлтийн дагуу шүүхийн шийдвэрээр аудит хийлгэж болно.

НЭМДС жилийн тайлан, хөрөнгийн өөрчлөлтийн тайлан, мөнгөн гүйлгээний тайлан, ашиг ба алдагдлын тайланг жил бүр олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслээр нийтлэх үүрэгтэй байна.

Сангийн хөрөнгө оруулалтын стратеги

Хөрөнгө оруулалтын үйл ажиллагааг НЭМДС болон Казахстан Улсын Үндэсний банк хооронд байгуулах итгэлцлийн гэрээний үндсэн дээр Үндэсний банк хэрэгжүүлэх ба сангийн хөрөнгийг Үндэсний банкаар дамжуулан санхүүгийн хэрэгслүүдэд байршуулдаг. Үндэсний банк нь сангийн хөрөнгийг төвлөрүүлэх, байршуулах болон хөрөнгө оруулалтын орлогын талаарх бүх тайлан бүртгэлийг хөтөлнө. Мөн хоёр байгууллагын хооронд байгуулсан итгэлцлийн гэрээний дагуу дансны болон хөрөнгө оруулалтын үйл ажиллагааны тайланг улирал тутам санд хүргүүлэх үүрэгтэй байна.⁷⁶

⁷⁵ «ӨЛЕУМЕТТИК МЕДИЦИНАЛЫҚ САҚТАНДЫРУ ҚОРЫ» КОММЕРЦИЯЛЫҚ ЕМЕС АКЦИОНЕРЛІК ҚОҒАМЫНЫҢ ЖАРҒЫСЫ, 26. Қордың аудиті, <https://fms.kz/upload/iblock/829/829f4691716225e7ac59ebb3a55da3b7.pdf>

⁷⁶ Міндетті өлеуметтік медициналық сақтандыру туралы

Қазақстан Республикасының Заңы 2015 жылғы 16 қарашадағы № 405-V ҚРЗ., 4-тапая. Өлеуметтік медициналық сақтандыру қоры, 21-бап. Қордың инвестициялық қызметі, <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1500000405>

НЭМДС нь Үндэсний банктай байгуулсан итгэлцлийн гэрээний хүрээнд шилжүүлэг, шимтгэл, хүүгийн орлогоос бусад “түр чөлөөт буй” хөрөнгийг санхүүгийн хэрэгсэлд байршуулдаг. Тус сангийн хөрөнгийг богино хугацааны өндөр хөрвөх чадвартай, эрсдэлгүй үнэт цаас буюу 1 жил хүртэлх хугацаатай Үндэсний банкны үнэт цаас, хадгаламжийн аукционд оруулна.

НЭМДС нь санхүүгийн тогтвортой байдлыг хангах болон гэнэтийн гарч болзошгүй зардлыг нөхөх зорилгоор тус сангийн сүүлийн 12 сарын (хуанлийн) орлогын 3%-тай тэнцэх хэмжээний хөрөнгөөр нөөцийн сан бүрдүүлдэг.

Түүнчлэн 2020-2025 оны хөгжлийнхөө стратегид тусгасны дагуу сангийн сүүлийн 12 сарын (хуанлийн) орлогын дүнгийн 1/12-той тэнцэх, гэхдээ 50 тэрбум тэнгэгээс⁷⁷ багагүй хэмжээний хөрөнгө оруулалтад оруулаагүй хөрөнгийг хөрөнгө оруулалтад байршуулдаг байна.⁷⁸

1.3. АВСТРАЛИ УЛСЫН ИРЭЭДҮЙН ГАН ГАЧИГТАЙ ТЭМЦЭХ САН

Австрали Улсад төсвийн гадуурх (тусгай) сангийн данс, мөнгөн гүйлгээтэй холбоотой харилцааг Төрийн удирдлага, гүйцэтгэл, хариуцлагын тухай хууль (Public Governance, Performance and Accountability Act 2013)-аар, тусгай сангийн удирдлагын багийн гишүүдийг Төрийн албаны тухай хууль (Public Service Act 1999)-аар, бусад харилцааг тусгай сан тус бүр өөр өөрийн тухайлсан хуулиар тус тус зохицуулдаг байна. Тухайлбал: Австралийн Ирээдүй сан (Australia Future Fund) нь Засгийн газраас байгуулсан бие даасан баялгийн сан бөгөөд Австралийн ирээдүй хойч үеийнхний сайн сайхны төлөө хөрөнгө оруулалт хийдэг.

Ирээдүй сан нь Олон улсын баялгийн сангуудын форум⁷⁹-ын (International Forum of Sovereign Wealth Funds (IFSFWF)) үүсгэн байгуулагч гишүүн бөгөөд Сантьягогийн зарчмуудыг бүрэн хэрэгжүүлдэг. Сантьягогийн зарчмууд нь ил тод байдал, сайн засаглал, хариуцлагатай байдал, хөрөнгө оруулалтын ухаалаг туршлагыг дэмжихийн зэрэгцээ төрийн баялгийн сангийн үйл ажиллагааны талаар илүү нээлттэй яриа хэлэлцээ, илүү гүнзгий ойлголттой болоход дэмжлэг үзүүлдэг.

Дээрх сангийн үйл ажиллагааг 2006 онд батлагдсан Ирээдүй сангийн тухай хууль⁸⁰-аар зохицуулдаг. Тус сан Австралийн Засгийн газраас

⁷⁷ Казахстан Улсын мөнгөн тэмдэгт. 2023 оны 08 дугаар сарын 30 өдрийн Монголбанкны ханшаар 1 тэнгэ 7.53 төгрөгтэй тэнцүү байна, <https://www.mongolbank.mn/mn/currency-rate>

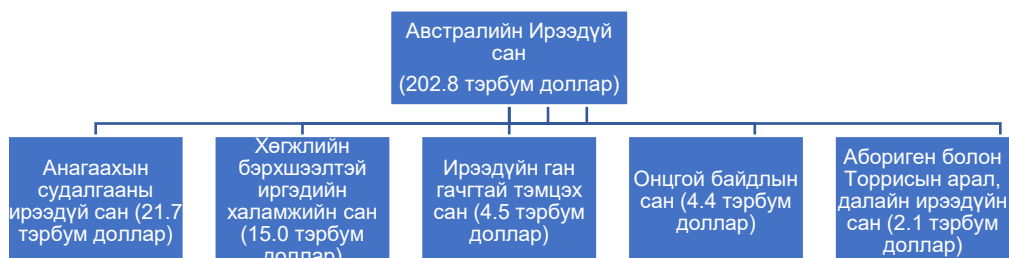
⁷⁸ СТРАТЕГИЯ РАЗВИТИЯ НЕКОММЕРЧЕСКОГО АКЦИОНЕРНОГО ОБЩЕСТВА «ФОНД СОЦИАЛЬНОГО МЕДИЦИНСКОГО СТРАХОВАНИЯ» НА 2020–2025 ГОДЫ, <https://fms.kz/upload/iblock/59a/59af1e8bbf13647cb02e28bb08923d33.pdf>

⁷⁹ International Forum of Sovereign Wealth Funds <https://www.ifswf.org/>

⁸⁰ Future Fund Act 2006 <https://www.legislation.gov.au/Details/C2023C00110>

хараат бусаар үйл ажиллагаагаа явуулж, урт хугацааны өгөөжийг нэмэгдүүлэхийн тулд өөрийн харьяа дэд сан бүрийн хөрөнгө оруулалт, эрсдэл, өгөөжийг тэнцвэржүүлдэг.

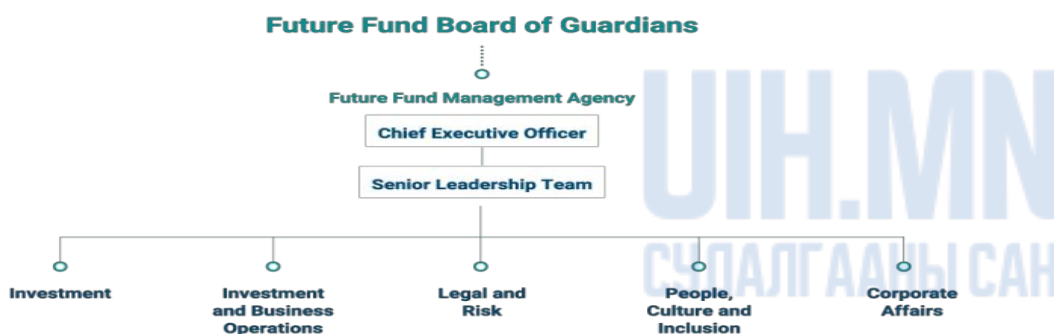
*Схем 2. Ирээдүй сангийн дэд сангууд, хөрөнгө оруулалт
(2023.06.30-ны байдлаар)*

Эх сурвалж: <https://www.futurefund.gov.au/>

Австралийн Ирээдүй сан нь Анагаахын судалгааны ирээдүй сан (Medical Research Future Fund); Австралийн хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн халамжийн сан (Disability Care Australia Fund); Ирээдүйн ган гачигтай тэмцэх сан (Future Drought Fund); Онцгой байдлын сан (Disaster Ready Fund); Абориген болон Торрисын арал, далайн ирээдүйн сан (Aboriginal and Torres Strait Islander Land and Sea Future Fund) гэсэн 5 дэд сантай. Эдгээр дэд сан тус бүр өөр өөрийн тусгайлсан хуулиар зохицуулагддаг.⁸¹

Схем 3. Ирээдүй сангийн удирдлага, зохион байгуулалт

Эх сурвалж: Future Fund Management Agency Annual Report 2021-22

⁸¹ Засгийн газрын төсвийн гадуурх сангуудын үйл ажиллагаа: бусад орнуудын туршлага 2023

Ирээдүй сангийн удирдлага, зохион байгуулалт

Удирдах зөвлөл (Board of Guardians) нь дээрх зургаан сангийн хөрөнгө оруулалтын шийдвэрийг эцэслэн гаргах бүрэн эрхтэй, бие даасан байгууллага юм. Тэдгээр нь менежментийн газрын зөвлөгөө, зөвлөмжийн дагуу хөрөнгө оруулалтын стратегийг хянаж, хөрөнгө оруулах эсэх талаар эцсийн шийдвэрийг гаргадаг. Удирдах зөвлөл нь дарга, таван гишүүнээс бүрдэх бөгөөд Төрийн албаны тухай хууль⁸²-ийн дагуу зөвлөлийн гишүүдээр компанийн засаглал, санхүү, хөрөнгө оруулалтын чиглэлээр мэргэшсэн мэргэжилтнүүдийг салбар хариуцсан сайд (Сангийн сайд) томилдог. Удирдах зөвлөлийн гишүүдийн бүрэн эрхийн хугацаа тав хүртэлх жил бөгөөд улиран томилогдох эрхтэй.⁸³

Менежментийн газар (Management Agency) Ирээдүй сан болон түүний харьяа дэд сан тус бүрийн хөрөнгө оруулалтын хамгийн оновчтой стратегийн талаар Удирдах зөвлөлд зөвлөмж өгөх, хөрөнгө оруулалтын стратегийн хэрэгжилтийг хангах чиг үүрэгтэй ажилладаг. Ирээдүй сангийн менежментийн газар Төрийн албаны тухай хуулийн дагуу санхүү, хөрөнгө оруулалт, хууль эрх зүй, компанийн засаглал зэрэг олон салбарын мэргэжилтнүүдээс бүрдэнэ. Мөн сангийн удирдлагатай холбоотой бүх захиргааны, өдөр тутмын үйл ажиллагааг хариуцдаг. Менежментийн газрыг гүйцэтгэх захирал (Chief Executive Officer) удирдана.

Ирээдүй сангийн харьяа дээр дурдсан таван сангаас Ирээдүйн ган гачигтай тэмцэх сангийн талаар дэлгэрүүлэн авч үзье.

Ирээдүйн ган гачигтай тэмцэх сан (Future Drought Fund)

Ган гачиг бол Австралийн газрын гадаргуугийн байгалийн дүр төрх бөгөөд энэ нь эдийн засаг, нийгэм, байгаль орчинд ихээхэн нөлөө үзүүлдэг байна.⁸⁴

Австралийн Засгийн газрын Ирээдүйн ган гачигтай тэмцэх сан нь алслагдсан бүс нутгийн иргэд, тариаланчдад ган гачгийн бэлтгэл хангахад нь зориулж санхүүгийн тогтвортой эх үүсвэрээр хангадаг. Тус сан нь Засгийн газрын ган гачгийг тэсвэрлэх, түүнтэй тэмцэх, бэлэн байдлыг хангах төлөвлөгөөний нэг хэсэг юм.

Мөн Ганд тэсвэртэй байдлыг бий болгох сүлжээ хөтөлбөр нь тус сангийн үндсэн хөтөлбөрүүдийн нэг бөгөөд олон нийтийн сүлжээ, дэмжлэг, оролцоог бэхжүүлэх замаар олон нийтийн чадавхыг бэхжүүлдэг.

⁸² Public Service Act 1999 <https://www.legislation.gov.au/Details/C2019C00057>

⁸³ Board of Guardians <https://www.futurefund.gov.au/About-us/who-we-are/board-of-guardians>

⁸⁴ Future Drought Fund <https://www.agriculture.gov.au/agriculture-land/farm-food-drought/drought/future-drought-fund#daff-page-main>

Ирээдүйн ган гачигтай тэмцэх сангийн зорилго нь уур амьсгалын өөрчлөлт, ган гачигт газар тариалангаас хамааралтай иргэд, тариаланчдыг тэсвэртэй болгон тэдний бэлэн байдлыг хангаснаар иргэдийн амьдралын чанарыг нэмэгдүүлэхэд оршино.⁸⁵

Эрх зүйн орчин

Ирээдүйн ган гачигтай тэмцэх сангийн үйл ажиллагааг Ирээдүйн ган гачигтай тэмцэх сангийн тухай хууль⁸⁶-аар зохицуулж байна. Тус хууль 2019 онд батлагдсан бөгөөд дараах зургаан бүлэг, 66 зүйлтэй. Үүнд:

1. Удиртгал
2. Ирээдүйн ган гачигтай тэмцэх сан
3. Ган гачигт тэсвэртэй байх тухай зохицуулалт
4. Ирээдүйн ган гачигтай тэмцэх сангийн хөрөнгө оруулалт
5. Тайлагнах
6. Бусад

Хуулийн зорилго нь Ирээдүйн ган гачигтай тэмцэх санг байгуулж, Хамтын нөхөрлөлийн орнуудын төлбөрийг төлөх, ган гачигт өртсөн иргэд, тариаланчдад нөхөн төлбөр олгох, муж, орон нутагт буцалтгүй тусламж үзүүлэх зардлыг Австралийн Засгийн газрын Зөвлөлийн шинэчлэлийн сан (COAG)-д шилжүүлэхэд оршино.

Ирээдүйн ган гачигтай тэмцэх сангийн тухай хуулиас гадна Ирээдүй сангийн тухай хууль, Төрийн удирдлага, гүйцэтгэл, хариуцлагын тухай хууль, Төрийн албаны тухай хууль, Мэдээллийн эрх чөлөөний тухай хууль⁸⁷, Засгийн газрын худалдан авах ажиллагааны тухай хууль⁸⁸-аар тус тусын харилцааг зохицуулдаг байна.

Ирээдүйн ган гачигтай тэмцэх сангийн удирдлага, зохион байгуулалт

Ирээдүйн ган гачигтай тэмцэх сан нь дээр дурдсанчлан Австралийн Ирээдүй сангийн дэд сан тул удирдах дээд байгууллага нь Ирээдүй сангийн Удирдах зөвлөл байна. Удирдах зөвлөл нь хуулиар хүлээсэн үүргийн дагуу Ирээдүйн ган гачигтай тэмцэх сангийн хөрөнгөөр хөрөнгө оруулалт хийх чиг үүрэгтэй. Ийнхүү хөрөнгө оруулалт хийхдээ Ирээдүй сангийн Менежментийн газрын зөвлөмжийг удирдлага болгоно. Менежментийн газар нь зөвлөмж гаргахдаа 2019 онд парламентаас

⁸⁵<https://frrr.org.au/funding/disaster-resilience-and-climate-solutions/future-drought-fund-networks-to-build-drought-resilience/>

⁸⁶Future Drought Fund Act 2019 <https://www.legislation.gov.au/Details/C2023C00051>

⁸⁷Freedom of Information Act 1982 <https://www.legislation.gov.au/Details/C2023C00201>

⁸⁸Government Procurement (Judicial Review) Act 2018 <https://www.legislation.gov.au/Details/C2018A00129>

батлагдсан “Ирээдүйн ган гачигийн сангийн хөрөнгө оруулалтын чиглэл”⁸⁹ ийг (Explanatory Statement for the Future Drought Fund Investment Mandate Direction 2019)-ийг удирдлага болгоно.

Ирээдүйн ган гачигтай тэмцэх сангийн зөвлөлдөх хороо (Future Drought Fund Consultative Committee) Ирээдүйн ган гачигтай тэмцэх сангийн тухай хуулийн дагуу Сангийн сайд нь шинээр хэрэгжүүлэх гэж буй аливаа төсөл, хөтөлбөрүүд нь Ганд тэсвэртэй байдлын санхүүжилтийн төлөвлөгөөтэй нийцэж буй эсэх талаар бие даасан байгууллагаас зөвлөгөө авах үүрэгтэй байдаг. Ирээдүйн ган гачигтай тэмцэх сангийн Зөвлөлдөх хороо уг зөвлөгөөг сайдад өгөх үүрэгтэй.⁹⁰

Зөвлөлдөх хороо нь дарга, дөрвөн гишүүнээс бүрдэх ба гишүүдийг Ирээдүйн ган гачигтай тэмцэх сан хариуцсан сайд (Сангийн сайд) дөрөв хүртэлх жилийн хугацаагаар томилдог байна.

Зөвлөлдөх хороо нь холбогдох талуудтай тогтмол уулзаж, Ирээдүйн ган гачигтай тэмцэх сангаас өнөөг хүртэл хэрэгжүүлж буй төсөл, хөтөлбөрүүд, Ганд тэсвэртэй байдлын санхүүжилтийн төлөвлөгөө, бойжуулах төвүүд (Adoption Hubs) хэрэгжүүлэх гэж буй төсөл, хөтөлбөрийн хүрэх түвшин, болзошгүй эрсдэл, ахиц дэвшил, стратегийн талаар өргөн хүрээний мэдээлэл өгдөг. Ирээдүйн ган гачигтай тэмцэх сангийн 2022 оны тайланд дурдсанаар Зөвлөлдөх хороо нь 2022 онд есөн удаа хуралдаж, холбогдох талуудад зөвлөгөө өгсөн байна.

Сангийн төсвийн бүрдүүлэл, зарцуулалт, түүнд тавигдах хяналт

Ирээдүйн ган гачигтай тэмцэх сангийн хөрөнгийн эх үүсвэр нь тусгай данс дахь мөнгөн хөрөнгө болон хөрөнгө оруулалтаас бүрдэнэ. Тус санд хэрхэн хөрөнгө оруулахыг Ирээдүй сангийн Удирдах зөвлөл шийдвэрлэх үүрэгтэй бөгөөд хуулиар хүлээсэн энэхүү үүргийн хүрээнд Ирээдүйн ган гачигтай тэмцэх сангийн хөрөнгө оруулалтын чиглэлийг салбар хариуцсан сайд парламентад өргөн барьж батлуулдаг. Ингэхдээ хөрөнгө оруулалтын олон улсын сайн туршлагад нийцүүлэн урт хугацаанд өгөөж өндөртэй байлгахыг эрмэлзэнэ. Ирээдүйн ган гачигтай тэмцэх санд оруулсан хөрөнгө оруулалт нь Ирээдүй сангийн Удирдах зөвлөлийн нэр дээр хадгалагддаг.

Ирээдүйн ган гачигтай тэмцэх сангийн хөрөнгө оруулалтаас олсон орлогыг тус сангийн тусгай дансанд шилжүүлдэг. Ирээдүй сангийн удирдах зөвлөл нь Ирээдүйн ган гачигтай холбоотой дараах чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ:

⁸⁹Explanatory Statement for the Future Drought Fund Investment Mandate Direction <https://www.legislation.gov.au/Details/F2019L01510/Explanatory%20Statement/Text>

⁹⁰Future Drought Fund Consultative Committee <https://www.directory.gov.au/portfolios/agriculture-water-and-environment/department-agriculture-water-and-environment/future-drought-fund-consultative-committee>

Үүнд:

- зээл авах;
- хөрөнгө оруулалтын мандат;
- хөрөнгө оруулалтын бодлого боловсруулах;
- үүсмэл үнэт цаас (дериватив) худалдах;
- үнэт цаасны зээл зохицуулах;
- хөрөнгө оруулалтын менежерүүдийг татан оролцуулах;
- зээлийн буцаан олголт;
- санхүүгийн бус хөрөнгө зэрэг ажлыг тус тус хэрэгжүүлнэ.

Ил тод байдал

Ирээдүй сангийн Удирдах зөвлөл сангийн хөрөнгө оруулалтын гүйцэтгэлийн тайланг улирал тутам өөрийн цахим хуудсанд нийтлэх үүрэгтэй. Мөн Ирээдүй сан, Анагаахын судалгааны ирээдүй сан, Абориген ба Торресийн арлын газар, далайн ирээдүйн сангийн улирлын тайлантай уялдуулан өөрийн тайландаа багцын хөрөнгийн ангилал болон бодит өгөөжийн талаарх мэдээллийг тайлагнана.⁹¹

Төрийн засаглал, гүйцэтгэл, хариуцлагын тухай хуулийн 46 дугаар зүйлд заасны дагуу Ирээдүй сангийн удирдах зөвлөл нь жилийн тайлангаа аудитаар баталгаажуулан гаргана. Жилийн тайланг Удирдах зөвлөл салбар хариуцсан сайдад бэлтгэн өгөх ба сайд жил бүрийн 10 дугаар сард парламентад өргөн мэдүүлж Ирээдүй сангийн хөрөнгө оруулалт, гүйцэтгэл, үйл ажиллагааг парламентад тайлагнадаг.⁹² Энэхүү жилийн тайланд тухайн байгууллагын жилийн гүйцэтгэлийн тайлан болон санхүүгийн тайланг багтаасан байна.⁹³

Хөрөнгө оруулалтын стратеги

Тус сан хөрөнгө оруулалтын болон хөрөнгөө удирдах стратегийг баримталдаг. Үүнд:

- Урт хугацааны бөгөөд өндөр үр өгөөжтэй байх: Уг сан нь стратегийн зорилгоосоо шалтгаалаад илүү урт хугацаанд үр дүн, үр ашиг нь гарах хөрөнгө оруулалт хийдэг;
- Сангийн хөрөнгийг төрөлжүүлэн байршуулах: Төрөлжүүлэх нь эрсдэлийг бууруулахын тулд хөрөнгө оруулалтыг янз бүрийн хөрөнгийн ангилалд (хувьцаа, бонд, үл хөдлөх хөрөнгө гэх мэт) түгээх явдал юм. Төрөлжүүлсэн багц нь ямарваа нэгэн эрсэдсэн хөрөнгө оруулалтын алдагдлыг бууруулахад тусалдаг байна.

⁹¹ Explanatory Statement for the Future Drought Fund Investment Mandate Direction. Section 9 – Reporting

⁹² Future Fund Annual Report <https://www.futurefund.gov.au/en/About-us/Publications>

⁹³ Public Governance, Performance and Accountability Act. 43 -Audit of annual financial statements for Commonwealth entities

1.4. ЯПОН УЛСЫН БОЛОВСРОЛЫН ЗЭЭЛИЙН САН

Японы Санхүүгийн Корпорац⁹⁴ (JFC-Japan Finance corporation) нь Засгийн газар 100 хувь хувьцааг нь эзэмшдэг, Сангийн яамны харьяанд байдаг тусгай корпорац юм. Уг корпорац нь санхүүгийн байгууллагуудаас иргэд, аж ахуйн нэгжүүдэд үзүүлж буй санхүүгийн үйл ажиллагааны үлдэж буй орон зайг нөхөн гүйцээх, төрөөс жижиг, дунд бизнес, хөдөө аж ахуй, ойн аж ахуй, загас агнуурын талаар баримтлах бодлогод үндэслэн хууль, төсвөөр тогтоосон хүрээнд санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлдэг байгууллага юм. Санхүү, зээлийн тогтолцоо, банк, зээлийн хоршоо зэрэг хувийн санхүүгийн байгууллагаас зээл авахад хүндрэлтэй байгаа иргэдийг дэмжих зорилготой.

Энэхүү корпорац 495 санхүүгийн байгууллагатай бизнесийн хамтын ажиллагаатай ба зохион байгуулалтын хувьд төв болон нийт 152 салбартай. Захирлуудын зөвлөлөөс Бодлогын зорилтод нийцүүлэн бизнес, үйл ажиллагааг оновчтой, үр дүнтэй явуулж байгаа эсэх талаас нь үнэлж, шалгаж, боловсон хүчний томилгооны шударга, ил тод байдлыг хангах зорилгоор захирал, аудиторын албан тушаалд нэр дэвшигчдийг сонгон шалгаруулах, Үнэлгээ шалгалтын хороо⁹⁵-г байгуулсан. Энэхүү хороо нь үнэлгээ, дүн шинжилгээ, хяналт, шалгалтын шалгуурыг боловсруулж, нийтлэх замаар тус корпорацын ил тод байдлыг хангадаг.

Ерөнхийлөгчийн харьяанд орон нутгийн удирдлагын шийдвэр гаргах зөвлөл, боловсон хүчний хороо, компанийн даатгалын хороо байна. Дэд ерөнхийлөгчийн харьяанд хямралын үед туслах алба болон судалгааны хүрээлэн орно. Хяналтын хувьд аудит-хяналтын зөвлөл, түүнчлэн аудиторын газар бие даан чиг үүргээ хэрэгжүүлдэг байна.

Захирлуудын зөвлөл, ерөнхийлөгч, дэд ерөнхийлөгчийн ажлын хамрах хүрээ нь дараах чиг үүрэгт хуваарилагдана:

- Нарийн бичгийн даргын алба;
- Системийн аудитын газар;
- Аудитын хэлтэс;
- Төлөвлөлт удирдлагын төв;
- Ард түмний амьдралын тусалцааны төв;
- Хөдөө аж ахуй, загас ан агнуур, ойн төв;
- Жижиг дунд үйлдвэрлэлийн төв.

Корпорацийн үйл ажиллагаа нь Японы санхүүгийн корпорацийн тухай хууль⁹⁶ (the Japan Finance Corporation Act)-иар зохицуулагддаг. Тус хууль

⁹⁴Японы Санхүүгийн Корпораци https://www.jfc.go.jp/n/company/jfc_method.html

⁹⁵Үнэлгээ шалгалтын хороо <https://www.jfc.go.jp/n/company/governance.html>

⁹⁶Японы Санхүүгийн Корпорацийн тухай хууль <https://elaws.e-gov.go.jp/document?lawid=419AC0000000057>

нь 2007 онд батлагдсан бөгөөд 6 бүлэг, 74 зүйлтэй. 2022 онд шинэчлэн найруулсан.

Энэхүү хуулиар Японы Санхүүгийн корпорац (JFC-Japan Finance corporation)-ын үйл ажиллагааны зорилгыг “санхүүгийн байгууллагуудаас олгож буй санхүүжилтийг нөхөх, олон нийт, ЖДҮ (Жижиг дунд үйлдвэрлэл) болон хөдөө аж ахуй, загас, ойн аж ахуйд санхүүжилт авахад нь туслах, онц ноцтой гамшиг, терроризм, халдварт өвчин гэх мэтийн улмаас дотоодын болон олон улсын санхүүжилтийн журам тасалдсан, учирсан хохирлыг арилгахад шаардлагатай санхүүжилтийг банк болон бусад санхүүгийн байгууллагаас гаргаж өгөх, иргэдийн амьдралыг дээшлүүлэхэд хувь нэмэр оруулах явадал юм” хэмээн тодорхойлжээ.

Хуулийн 3, 4 дүгээр зүйлд Засгийн газар нь корпорацын гаргасан нийт хувьцааг эзэмших ба шаардлагатай гэж үзвэл төсөвт заасан хэмжээгээр корпорацад хувь нэмэр оруулж болно гэж заасан.

Тус корпорац нь Төсвийн зээлийн сангаас зээл авах, Засгийн газрын баталгаат бонд, FILP агентлагийн бонд, Засгийн газрын хөрөнгө оруулалт зэрэг олон төрлийн арга хэрэгслээр хөрөнгө босгодог.

Энгийн хувьцаат компаниас ялгаатай нь Японы Санхүүгийн корпорацын гаргасан бүх хувьцааг Засгийн газраас хатуу хянадаг. Мөн дараах хяналтууд ч байдаг. Үүнд:

- Компанийн хуулийн дагуу хувьцаа эзэмшигчийн хяналт;
- Санхүүгийн үйлчилгээний газар, аудитын зөвлөлийн шалгалт оруулах замаар эрх бүхий яамдаас тавих хяналт;
- Төсвийн хяналт тус тус байна.

Корпорацын үйл ажиллагааны цар хүрээ дараах 3 хэсэгт хуваагддаг:⁹⁷

1. Ард түмний амьжиргаанд зориулсан бизнесийн чиглэл нь орон нутгийн иргэдэд ойр санхүүгийн байгууллага болохын хувьд бичил бизнес, гарааны компаниудад бизнесийн зээл олгохоос гадна, хүүхдээ сургуульд оруулахад нь санхүүжилт шаардлагатай хүмүүст боловсролын зээл олгодог. Дараах чиг үүргийн онцлогтой:

- Жижиг бизнесүүдэд зориулсан бичил зээл (Зээлдэгчийн 90 орчим хувь нь 9 ба түүнээс цөөн ажилтантай жижиг бизнес эрхлэгчид байдаг бөгөөд хувийн компаниуд мөн үйлчилгээг авдаг);
- Аюулгүй байдлын зээл (Газар хөдлөлт, далайн хар салхи, аадар бороо зэрэг байгалийн гамшиг тохиолдоход хохирсон жижиг аж ахуйн нэгжүүдийг сэргээн босгох үйл ажиллагааг дэмжин ажиллах);

⁹⁷ Корпорацийн үйл ажиллагааны цар хүрээ <https://www.jfc.go.jp/n/english/operations.html>

- Бизнес үүсгэн байгуулах, сэргээх, залгамжлах жижиг бизнес эрхлэгчдийг дэмжих;
- Нийгэмд тулгарч буй асуудлуудыг шийдвэрлэхээр ажиллаж буй бизнес удирдагчдыг дэмжих, мөн гадаадад хүрээгээ тэлж ажиллаж буй жижиг бизнесүүдийг дэмжих;
- Худалдаа аж үйлдвэрийн танхим, холбоод, үйлдвэрчний эвлэл, бүс нутгийн санхүүгийн байгууллагуудтай хамтран ажиллах;
- Боловсролын зээлийн дэмжлэг үзүүлдэг.

2. Хөдөө аж ахуй, ойн аж ахуй, загас агнуурын бизнесийн чиглэл нь иргэдэд зээл олгох зэрэг дэмжлэгийг төслүүдээр дамжуулан дотоодын хөдөө аж ахуй, ойн аж ахуй, загас агнуурын аж үйлдвэрийн бүтцийг бэхжүүлэх, аюулгүй, чанартай хүнсний бүтээгдэхүүнээр тогтвортой хангахад хувь нэмэр оруулдаг. Дараах чиг үүргийн онцлогтой:

- Хөдөө аж ахуй, ойн аж ахуй, загас агнуурын цаг агаар болон бусад хүчин зүйлээс шалтгаалж орлого нь тогтворгүй, “хөрөнгө оруулалтыг нөхөхөд удаан хугацаа шаардагддаг” зэрэг онцлог шинж чанаруудыг харгалзан үзэж урт хугацааны хөрөнгө оруулалтаар хүнсний тогтвортой хангамжийг хангахад хувь нэмэр оруулах;
- Газар хөдлөлт, далайн хар салхи, аадар бороо зэрэг байгалийн гамшиг, малын тахал, хөдөө аж ахуй, ойн аж ахуй, загасны аж ахуйн бүтээгдэхүүний үнийн уналт зэргийн улмаас эдгээр эрхлэгчдийн бизнес доголдохоос сэргийлж урт хугацаатай, эргэлтийн, уян хатан зээл олгож, аюулгүй байдлын сүлжээний хэвийн үйл ажиллагааг хангах;
- Эрчимтэй, тасралтгүй “зөвлөх үйлчилгээ, санхүүжилтийн үйл ажиллагаа”-аар дамжуулан хэрэглэгчдэд бизнесээ эхлүүлэх үед нь дэмжлэг үзүүлэх, цаашдын үйл ажиллагааны менежментийн үе шатанд нь тохируулан асуудлыг шийдвэрлэхэд нь дэмжлэг үзүүлэх;
- Санхүүгийн мэдээлэлд үндэслэн дүн шинжилгээ хийж, хөдөө аж ахуй, ойн аж ахуй, загас агнуурын чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг бусад компаниудын удирдлагын үзүүлэлтүүдтэй харьцуулан хэрэглэгчдийн давуу тал, менежментийн асуудлыг харилцагчидтайгаа хуваалцах;
- Хамтарсан санхүүжилт, итгэмжлэгдсэн зээл зэрэг хувийн санхүүгийн байгууллагуудтай хамтарсан санхүүжилтийг дэмжихээс гадна мэдээллийн үйлчилгээ болон хөрөнгө оруулалт, үнэт цаас гаргахыг дэмжиж, хувийн санхүүгийн байгууллагууд хөдөө аж ахуй, ойн аж ахуй, загас агнуурын салбарын хөрөнгө оруулалт, зээлд идэвхтэй оролцох орчин бүрдүүлнэ.

3. ЖДҮ (Жижиг, дунд үйлдвэрлэл)-ийн бизнесийн зээл, зээлийн баталгаа, батлан даалт гэх мэт чиг үүргийг хэрэгжүүлснээр эдийн

засгийг эрчимжүүлэх эх үүсвэр болдог тухайлбал, бүс нутгийн эдийн засагт бодит хувь нэмэр оруулдаг ЖДҮ болон бичил бизнесүүдийн өсөлт, хөгжлийг санхүүгийн хувьд дэмждэг. Дараах чиг үүргийн онцлогтой:

- ЖДҮ эрхлэгчдийг дэмжихэд шаардлагатай урт хугацаатай, тогтвортой хүүтэй бизнес санхүүжилтийг тогтвортой нийлүүлснээр хувийн санхүүгийн байгууллагуудаас үзүүлж буй санхүүгийн үйлчилгээний сул орон зайг нөхөх;
- ЖДҮ болон бичил бизнес эрхлэгчдэд санхүүжилт саадгүй авах үйл ажиллагааг дэмжих зорилгоор Зээлийн батлан даалтын корпорацаас олгосон ЖДҮ болон бичил бизнес эрхлэгчдийн зээлтэй холбоотой батлан даалт, баталгаа гаргана.

4. Хямралын эсрэг арга хэмжээг хөнгөвчлөх үйл ажиллагааг Японы Санхүүгийн Корпорац (JFC) дотоодын болон гадаадын санхүүгийн эмх замбараагүй байдал, томоохон хэмжээний гамшиг гэх мэт хямралын үед тусгайлсан санхүүгийн байгууллагуудад тусламж, дэмжлэг үзүүлэх, тодорхой хэмжээний зээл олгох замаар хэрэгжүүлдэг. Тусгайлан сонгогдсон санхүүгийн байгууллагууд JFC-ээс зээл авч, хямралын эсрэг үйл ажиллагаа явуулж, хямралыг даван туулахад шаардлагатай санхүүжилтийг олгодог. Японы Санхүүгийн Корпорацийн тухай хуулийн 15 дугаар зүйлд заасны дагуу Корпорац нь хямралын үед туслах үйл ажиллагааны арга, нөхцөлийг тодорхойлж, эрх бүхий сайдын зөвшөөрлийг авсны дараа зарладаг.

Боловсролын төрийн сан

Японы Санхүүгийн Корпорацийн ард түмний амьдралд зориулсан зээлийн чиглэлийн нэг төрөл нь боловсролын зээл байдаг.

Боловсролын төрийн сан нь айл өрхүүдийн боловсролд гаргаж буй зардлын ачааллыг бууруулах, хүүхдүүдийг сурч боловсрох тэгш боломжоор хангах, улмаар өсвөр үе, залуу үеийнхний бие бялдрын болон оюун санааны хөгжил, авьяас чадвар, ирээдүйн ахиц дэвшилд нь дэмжлэг үзүүлэх зорилготой.⁹⁸

Японы Санхүүгийн Корпорацийн судалгаагаар хүүхэд ахлах сургуульд орохоос их сургууль төгсөх хүртэлх хугацаанд боловсролын нийт зардал дунджаар 9.42 сая иен орчим болдог байна. Мөн сургуулиас хол амьдардаг суралцагчид түрээсийн байр, оюутны дотуур байраар үйлчлүүлэх шаардлагатай бол байр, амьжиргааны зардал гэх мэт нэмэлт зардал зайлшгүй гарна. Эдгээр урсгал зардалд болон элсэлтийн,

⁹⁸ Улсын боловсролын зээл <https://www.gov-online.go.jp/useful/article/201512/2.html#c1>

сургалтын төлбөрт зэрэг их хэмжээний санхүүгийн хэрэгцээ шаардлага үүсдэг. Ийнхүү цаашид хэд хэдэн жилээр үргэлжлэх боловсролын дээрх зардлын асуудлыг шийдвэрлэхэд тусалж дэмжих зорилгоор боловсролын зээл, боловсролын зээлийн батлан даалт хэлбэрээр өрхийн боловсролын зардлыг төрөөс санхүүжүүлдэг тогтолцоо нь Боловсролын төрийн сан юм. **“Боловсролын төрийн сангийн зээл”** гэдэг нь хувийн санхүүгийн байгууллагуудаас үйлчилгээ авах боломж хомс өрхийн санхүүгийн эрэлт хэрэгцээг хангах зорилгоор байгуулагдсан Японы Санхүүгийн Корпорац болон Окинавагийн Хөгжлийн Санхүүгийн Корпорацаас олгодог зээл юм. 1979 онд гэр бүлийн санхүүгийн ачааллыг бууруулж, хүүхдүүдийг сурч боловсрох тэгш боломжоор хангах зорилгоор Засгийн газраас сургуулийн элсэлтийн төлбөрийг санхүүжүүлэх зээл олгож эхэлсэн бөгөөд 1991 онд сургуульд суралцах үеийн зардлыг зээлийн хамрах хүрээнд нэмж оруулсан байна. Боловсролын зээлийн давуу талууд нь:

- *Тогтмол хүү:* Зээл авах үеийн хүү нь зээлээ бүрэн төлж дуустал өөрчлөгддөггүй тул эргэн төлөлтийг төлөвлөхөд хялбар байдаг. Одоогийн зээлийн хүү (2023 оны 5-р сарын 01-ний байдлаар) жилийн 1.95% байна. Хөнгөлөлтөд үл хамаарах зүйл бий.
- *Урт хугацааны эргэн төлөлт:* Эргэн төлөлтийн хугацааг харьцангуй урт буюу 18 жил хүртэл тогтоож болно.
- *Барьцаагүй* (зээлийн баталгаа шаардлагатай): Боловсролын төрийн сангийн зээлд барьцаа хөрөнгө шаарддаггүй. Харин “Нийтийн ашиг сонирхлын нэгдсэн сан” Боловсролын зээлийн батлан даалтын сангаас баталгаа гаргах, эсвэл хамтарсан батлан даагчтай байх шаардлагатай. Тус санд баталгаа гаргах хүсэлтийг зээл хүсэхтэй зэрэгцүүлэн гаргаж болох бөгөөд батлан даалтын хураамжийг зээлийн дүнгээс нэг удаа хасна.

“Боловсролын төрийн сангийн зээл”-ийн нөхцөл (тойм)

	Тойм
Хэн хамрагдах боломжтой вэ?	Эцэг эх, асран хамгаалагч (а. тухайн хүүхэд хэрвээ тус санхүүжилтэд хамрагдах боломжтой сургуульд шинээр элсэн орсон, эсхүл суралцаж буй бол б. тухайн өрхийн хүүхдийн тоо болон өрхийн жилийн орлогын харьцаа нь тогтоосон хязгаараас хэтрээгүй бол).
Зорилтот сургууль	Дотоодын болон гадаадын ахлах сургууль, их дээд сургууль, төрөлжсөн мэргэжлийн сургууль гэх мэт.
Хэрэглээ	<ul style="list-style-type: none"> - Сургуулийн төлбөр (элсэлтийн төлбөр, сургалтын төлбөр гэх мэт); - Шалгалтын зардал (шалгалтын хураамж, унааны зардал, байрны зардал гэх мэт); - Сурах бичгийн төлбөр, компьютер худалдан авах төлбөр гэх мэт; - Ажилд явах зардал; - Сургуульд суралцах байрны зардал (барьцаа, түрээс гэх мэт); - Гадаадын улс орнуудад суралцах зардал; - Оюутны даатгалын шимтгэл гэх мэт.
Зээлийн дээд хязгаар	Нэг оюутанд 3.5 сая иен 4,500,000 иен хүртэл (гэрээсээ гадуур явах, 5 ба түүнээс дээш жил суралцах хугацаатай их дээд сургууль (өдрийн, тэнхимээр), аспирантур, гадаадад суралцах зардал).
Зээлийн хүү (2023 оны 5-р сарын 01-ний байдлаар)	Тогтмол хүү: жилийн 1.95% Өрх толгойлсон эцэг, эх, зам тээврийн ослын хохирогч болсон гэр бүл, өрхийн жилийн орлого нь 2 сая иен ба түүнээс бага (өрхийн орлого 1,32 сая иен) эсвэл 3 ба түүнээс дээш хүүхэдтэй өрхөд жилд 1.55% байна.
Зээлийн баталгаа	Боловсролын зээлийн батлан даалтын сан эсвэл хамтарсан батлан даагч шаардлагатай.
Эргэн төлөх хугацаа	18 жилийн дотор.
Эргэн төлөлтийн арга	<ul style="list-style-type: none"> - Сарын үндсэн зээл болон хүүгийн эргэн төлөлтийг тэнцүүлэх; - Үндсэн зээл болон хүүгийн төлбөрийг сар бүр тогтмол төлдөг. Жилд хоёр удаа урамшууллын саруудад эргэн төлөлтийг нэмэгдүүлэх боломжтой; - Элсэлтийн хугацаанд зөвхөн хүүгийн төлбөрийг (үндсэн төлбөрийг хойшлуулсан) төлөх боломжтой.
Өргөдөл хүлээн авах хугацаа	Жилийн аль ч үед боломжтой.
Тэтгэлэгтэй хослуулах боломж	Японы оюутны үйлчилгээний байгууллагын бусад тэтгэлэгтэй хамт хэрэглэж болно.
Бусад	Хүүхдийн сурах чадвар нь санхүүжилтийн үндсэн шаардлага биш. Зүүн Японы их газар хөдлөлт зэрэг гамшгийн улмаас хохирсон хүмүүст зориулсан "гамшгийн тусгай арга хэмжээ" байна.

Боловсролын зээлийн батлан даалтын сан⁹⁹ нь боловсролын зээлд хамрагдах болон боловсролын зээлийн сангаас батлан даалтад хамрагдах хүсэлтэй иргэдэд зээлийн батлан даалт гаргадаг нийтийн эрх ашгийн төлөөх сан юм.

1970-аад оны эхээр дээд боловсролын түвшин нэмэгдэж, боловсролын зардал ихсэх үед төрийн санхүүжилтийн тогтолцоог бий болгох шаардлага тулгарсан. Үүнтэй зэрэгцэн 1978 оны арван хоёрдугаар сард Эрдмийн зэрэг дэвийг дээшлүүлэх зээлийн батлан даалтын сан нь энэхүү зээлийн төрийн зээлийн баталгааны байгууллага болж байгуулагдсан. 1991 оны 9-р сард зээлийн тогтолцоог “Боловсролын төрийн сангийн зээл” болгон өөрчилснөөр Боловсролын зээлийн батлан даалтын сан хэмээн нэр нь өөрчлөгдсөн. 2010 оны 4-р сард олон нийтийн ашиг сонирхлын нэгдсэн сан болсон.

Тус сан нь “Боловсролын төрийн сангийн зээл”-ийн батлан даалтын үйл ажиллагааг үнэн зөв, шударгаар гүйцэтгэж, бодлогод суурилсан санхүүжилт болох Боловсролын төрийн сангийн зээлийг хөнгөвчлөх, иргэдийн амьдралыг тогтвортой байлгах, сайжруулахад хувь нэмэр оруулж, үйлчлүүлэгчдэдээ бизнесийн үйл ажиллагааг түргэн шуурхай явуулан, хувийн мэдээллийг нь хамгаалах, мэдээллээр үнэн зөв хангахыг зорилго болгон ажилладаг байна.

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

⁹⁹ Боловсролын зээлийн батлан даалтын сан <https://kyouiku-kikin.or.jp/>

АШИГЛАСАН ЭХ СУРВАЛЖ

- <https://tdra.gov.ae/en/ictfund/about/ict-fund-introduction-8ab87eafc9c941d5ac07be0f7b08e184>
- <https://tdra.gov.ae/en/About/tdra-sectors/telecommunication/regulatory-affairs-department/regulations-and-ruling>
- <https://www.moj.gov.ae/en/laws-and-legislation.aspx>
- <https://legaladviceme.com>
- <https://tdra.gov.ae/en/ictfund/about/vision-and-mission>
- <https://tdra.gov.ae/en/ictfund/about/ceo-and-board-of-trustees>
- <https://tdra.gov.ae/en/ictfund>
- <https://tdra.gov.ae/en/ictfund/education/about-education-funds>
- <https://tdra.gov.ae/en/ictfund/research-and-development/about-research-and-development>
- <https://tdra.gov.ae/en/ictfund/incubators/about-incubators>
- <https://tdra.gov.ae/en/ictfund/national-projects/about-national-projects>
- Об обязательном социальном медицинском страховании, Закон Республики Казахстан от 16 ноября 2015 года № 405-V ЗРК., <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1500000405>
- «ӘЛЕУМЕТТИК МЕДИЦИНАЛЫҚ САҚТАНДЫРУ ҚОРЫ» КОММЕРЦИЯЛЫҚ ЕМЕС АКЦИОНЕРЛІК ҚОҒАМЫНЫҢ ЖАРҒЫСЫ, <https://fms.kz/upload/iblock/829/829f4691716225e7ac59ebb3a55da3b7.pdf>
- «Әлеуметтік медициналық сақтандыру қоры» коммерциялық емес акционерлік қоғамы, <https://fms.kz/kz/o-fonde/strategiya-fonda/>
- Future Fund Act 2006 <https://www.legislation.gov.au/Details/C2023C00110>
- Future Drought Fund Act 2019 <https://www.legislation.gov.au/Details/C2023C00051>
- Public Service Act 1999 <https://www.legislation.gov.au/Details/C2019C00057>
- Public Governance, Performance and Accountability Act 2013 <https://www.legislation.gov.au/Details/C2017C00269>
- Freedom of Information Act 1982 <https://www.legislation.gov.au/Details/C2023C00201>
- Government Procurement (Judicial Review) Act 2018 <https://www.legislation.gov.au/Details/C2018A00129>
- International Forum of Sovereign Wealth Funds <https://www.ifswf.org/>
- Explanatory Statement for the Future Drought Fund Investment Mandate Direction <https://www.legislation.gov.au/Details/F2019L01510/Explanatory%20Statement/Text>
- Future Drought Fund <https://www.agriculture.gov.au/agriculture-land/farm-food-drought/drought/future-drought-fund#daff-page-main>

- Future Drought Fund Consultative Committee <https://www.directory.gov.au/portfolios/agriculture-water-and-environment/department-agriculture-water-and-environment/future-drought-fund-consultative-committee>
- Засгийн газрын төсвийн гадуурх сангуудын үйл ажиллагаа: Бусад орнуудын туршлага 2023. Японы Санхүүгийн Корпорац https://www.jfc.go.jp/n/company/jfc_method.html
- Үнэлгээ шалгалтын хороо <https://www.jfc.go.jp/n/company/governance.html>
- Японы Санхүүгийн Корпорацийн тухай хууль <https://elaws.egov.go.jp/document?lawid=419AC0000000057>
- Корпорацийн үйл ажиллагааны цар хүрээ <https://www.jfc.go.jp/n/english/operations.html>
- Улсын боловсролын зээл <https://www.gov-online.go.jp/useful/article/201512/2.html#c1>
- Боловсролын зээлийн батлан даалтын сан <https://kyouiku-kikin.or.jp/>